

KMI

Konkoly Mérnöki Iroda Kft.

Cím: 1029. Budapest, Feketerigó u. 38.
e-mail: egykonkoly@axelero.hu
tel: 1 275-7823 fax: 1 275-8560

**TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI TERVEK RENDSZERE”
CÍMŰ KUTATÁS
EREDMÉNYEINEK ALKALMAZÁSA MINTATERVEN,
RÉSZLETES MÓDSZERTANI ELŐÍRÁSOK KIDOLGOZÁSA**

I.Részjelentés

**Megbízó: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
Természetvédelmi Hivatala**

Megbízó szakmai témafelelőse: Duhay Gábor

Megbízott: Konkoly Mérnöki Iroda

Megbízott szakmai témafelelőse: Dr. Konkoly-Gyuró Éva

Budapest 2004. december

A „TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI TERVEK RENDSZERE”
CÍMŰ KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ALKALMAZÁSA MINTATERVEN,
RÉSZLETES MÓDSZERTANI ELŐÍRÁSOK KIDOLGOZÁSA

Megbízó: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
Természetvédelmi Hivatala

Megbízó szakmai témafelelőse: Duhay Gábor

Megbízott: Konkoly Mérnöki Iroda

Megbízott szakmai témafelelőse: Dr. Konkoly-Gyuró Éva

Közreműködő szakértők:

Nagy Dezső ökológus, Ökológiai Intézet Miskolc

Király Géza erdőmérnök, térinformatikus Nyugat-Magyarországi Egyetem

Szilvácsku Zsolt tájépítész-mérnök, jogász, MME-TTsz

I. RÉSZ

A TÁJKARAKTER ELEMZÉS MÓDSZERTANA I. VÁLTOZAT - VITAANYAG

készült

az angliai „Countryside Agency¹” és a skót „Scottish
Natural Heritage²” által 2002-ben közreadott

LANDSCAPE CHARACTER ASSESSMENT

(TÁJKARAKTER ELEMZÉS) C. ÚTMUTATÓ ALAPJÁN.³

¹ Vidéki Térségek Ügynöksége (angliai regionális hálózatot alkotó kormányzati szervezet, amely mind a természeti, mind a kulturális örökségért felelős)

² Skót Természeti Örökség Hivatala. (Skóciai regionális hálózatot alkotó természetvédelmi kormányzati szervezet)

³ Az eredeti szöveg fordítását csaknem teljes terjedelmében közöljük. A kihagyott szövegrészek azokat az angol és skót példákat és hivatkozásokat tartalmazzák, amelyek hazánkban nem relevánsak.

Az eredeti angol szöveg fordítása normál betűvel került a szövegbe, míg a fordító-szerkesztő megjegyzései, valamint a hazai viszonyokra vonatkozó kiegészítések dőlt betűvel íródtak.

Fordította: Dr. Konkoly-Gyuró Éva

Közreműködött: Tirászi Ágnes környezetmérnök, Ph.D hallgató

The Countryside Agency
John Dower House,
Crescent Place, Cheltenham,
Gloucestershire GL50 3RA
Tel: 01242 521381
Fax: 01242 584270
www.countryside.gov.uk

Scottish Natural Heritage
2 Anderson Place
Edinburgh EH6 5NP
Tel: 0131 446200
Fax: 0131 4462405
www.snh.org.uk

TARTALOM

1. Bevezetés	13
<i>Miről szól az útmutató és kinek szánjuk?</i>	13
<i>A fenntartható fejlődés kontextusa</i>	13
<i>Miért a tájra koncentrálunk?</i>	14
<i>A tájkarakter elemzés alkalmazása</i>	15
<i>Ha több információra van szükség</i>	17
2. Elvek és folyamat	18
<i>Bevezetés</i>	18
<i>A jelen megközelítés kulcselvei</i>	18
<i>A folyamat összefoglalása</i>	25
<i>Növekvő hangsúly az érintettek részvételén</i>	26
<i>Az elemzés kimenete</i>	26
3. A vizsgálati terület és a szempontok meghatározása	28
<i>A megfelelő kérdés</i>	28
<i>Szándék és cél</i>	28
<i>Lépték és részletezettség</i>	28
<i>értékelés</i>	29
<i>Emberek, erőforrások és időzítés</i>	29
<i>Szükséges ismeretek</i>	29
<i>Eredmények</i>	30
4. Irodai előkészítő munkálatok	32
<i>Bevezetés</i>	32
<i>Információgyűjtés</i>	32
<i>Térképek vizsgálata, térképfedvények készítése</i>	32
5. Terepi felmérés	41
<i>Bevezetés</i>	41
<i>A terepi felmérés tervezése</i>	41
<i>A terepi információk rögzítése</i>	41
<i>A terepi felmérés szerepe a döntéshozatalban</i>	48
<i>A terep teljes bejárása</i>	48
<i>Hasznos feljegyzések készítése</i>	48
6. Osztályozás és leírás	51

<i>A tájak osztályozásának alapelvei</i>	51
<i>Az osztályozás különböző léptékek esetén</i>	51
<i>A karakter-meghatározás szakkifejezései</i>	53
<i>A határok megvonása</i>	54
<i>A tájkarakter típusok és területek elnevezése</i>	56
<i>A tájkarakter leírása</i>	57
<i>Karakter-meghatározás a gyakorlatban</i>	61

1. Bevezetés

MIRŐL SZÓL AZ ÚTMUTATÓ ÉS KINEK SZÁNJUK?

1.1 A legfrissebb útmutató a **tájkarakter elemzésnek (TKE)**, mint igen hasznos eszköznek a **módszertanáról, kialakulásáról szól, mindazoknak akik a tájat alakítják, a tájra hatnak.** Főként Anglia és Skócia számára készült, de a szigetország más részein is használható.

1.2 Ez a dokumentum a tájkarakter meghatározási és értékelési folyamatot teljes terjedelmében bemutatja, de lehetséges olyan szerényebb tájkarakter elemzést is végezni, amely szintén segíti a döntéshozókat.

Magyarországon a tájkarakter elemzésnek vannak ugyan bizonyos előzményei, de a meglévő tájleírásoknak, tájtípus és táj-taxonómiai térképeknek és leírásoknak a frissítése nem rendszeres és nincs megfelelő segédlet a területi tervezéshez, a természetvédelmi kezelési és a tájvédelmi tervek alátámasztására. Az Európai Táj Egyezmény küszöbön álló hazai aláírása kapcsán is fontos feladat lenne a hazai tájak karakter alapú lehatárolása, leírása, és a tájakról rendelkezésre álló információk tájmonográfiákban történő összefoglalása. E munka elvégzése az egyezményben foglalt kötelezettségek egy részének megvalósítását is jelentené.

1.3 Az útmutató mindazon egyéneknek és szervezeteknek hasznos lehet, akiknek a tevékenysége érinti a tájat. A használók között vannak mindazok, akik a készítésben is részt vesznek, helyi hatóságok, kormányzati szervek és fejlesztési társaságok, magángazdálkodók.

1.4 Egyéb személyeket is érdekelhet, de számukra inkább az elvek érdekesebbek, semmint a részletek, így egy külön összefoglalás hasznos lehet számukra. Amikor a célcsoportokat tekintjük át, akkor a következőket kell végiggondolnunk:

- kinek kell átlátnia, hogy az TKE hogyan befolyásolja a döntéshozást a központi, a regionális és a helyi kormányzatokban és a privát és az önkéntes szektorokban;
- ki befolyásolja a tájkaraktert, kinek kell tudnia, hogy mit jelent ennek azonosítása és értékelése, pl: mezőgazdák, erdészek, útépítő mérnökök és mindenki, aki a fejlesztésekért felelős;
- ki vonható be az a tájkarakter elemzésbe, kik az érintettek, akik befolyással bírnak a tájban és ezt kifejezésre is óhajtják juttatni.

1.5 Az útmutató oly módon készült, hogy megfeleljen e csoportok elvárásainak. Két fő része van:

- módszertani és szemléleti útmutató (ez a dokumentum)
- külön tematikus útmutatók, amelyek több részletet tartalmaznak a különleges felhasználási esetekre, főként a politikai, stratégiai összefüggésekhez.

A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS KONTEXTUSA

1.6 A táji megfontolások bevonása a döntéshozatalba nem új törekvés, de jelentősége a fenntartható fejlődés hangsúlyosabbá válásával növekedett. A kormány „Jobb életminőség Stratégiája” a következő definíciót tartalmazza a fenntartható fejlődésről, amely négy egyidejű célt határoz meg az Egyesült Királyságban csakúgy, mint másutt is:

- mindenki igényeit figyelembe vevő szociális fejlődés
- a környezet effektív védelme,
- a természeti erőforrások tisztességes hasznosítása,

- a magas és stabil gazdasági növekedés és foglalkoztatottság fenntartása.

1.7 A tájkarakter elemzés jelentős hozzájárulást jelenthet a környezetvédelmi cél és az erőforrás-hasznosítási cél, mint fenntarthatósági alapcélok megvalósulásához. Ezt több dokumentumban elismerték. A tájkarakter elemzés különösen az alábbiakat segíti:

- az adott helyen megtalálható környezeti és kulturális elemek azonosítása,
- a környezetváltozások nyomon követése,
- a helyiek fejlesztésekkel és változásokkal szembeni érzékenységének megértése,
- a fejlesztések és változások feltételeihez információ adása.

1.8 A hetvenes években a tájhasználat és tájgazdálkodás tervezésében, a hangsúly az értékelésen volt, azaz a kérdés az volt, hogy mi tesz egy tájat jobbá a másinál. A karakter vizsgálat, mint a tájjelleg osztályozás és leírás eszköze a nyolcvanas években körvonalazódott. Itt a fő kérdés, hogy mi tesz egy tájat mássá, megkülönböztethetővé a másiktól. Ez a gondolat alapvető szerepű a 'Countryside Agency'⁴ tájkarakter-elemzési kezdeményezésénél és a nemzeti karakter területek kijelölésénél.

1.9 Az útmutató oly módon definiálja a tájkarakter elemzést, mint amely kiterjed mind a karakter meghatározására, mind az értékelésre. Az első fázisban azonosítjuk, térképezzük, osztályozzuk és leírjuk a tájjelleget, a második szakaszban ítéletet alkotunk arról a döntéshozás számára. Ez a megkülönböztetés az útmutató legfontosabb szemléleti alapelve, amely megközelítés mindvégig érvényesül.

1.10 A tájkarakter elemzés azon növekvő számú **eszközök egyike, amely a fenntartható fejlődés tervezésében szerepet játszik.** Többek között a legrelevánsabbak azok, amelyek sorában, illetve amelyekbe illeszkedve a karakter értékelés a környezeti erőforrások vizsgálatához járul hozzá. A TKE illeszkedik az alábbiakhoz:

- életminőség
- környezeti hatásvizsgálat
- tájindikátorok meghatározása
- természeti örökség jövője.

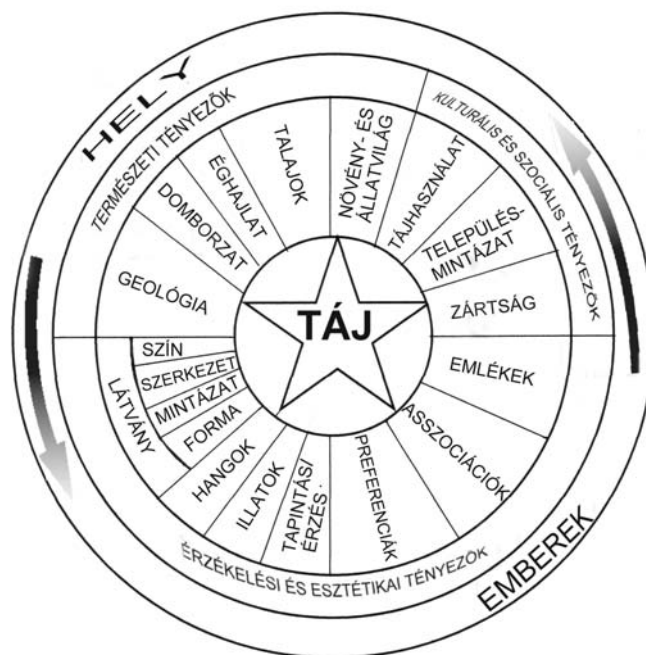
MIÉRT A TÁJRA KONCENTRÁLUNK?

1.11 **A táj az ember és a hely közötti kapcsolat kifejezője, mindennapi életünk kerete, környezete. A kifejezés nem pusztán a speciális, vagy védett tájakra vonatkozik és nem is a vidéki térségekre.** A táj jelenthet valamely városi területet, hegláncot vagy parkot, csakúgy, mint kiterjedt alföldet. **Környezetünk különböző elemeinek** – természeti (geológia, a talajok, klíma, flóra és fauna), kulturális (földhasználat, települések, határok és más humán tényezők) – **kölcsönhatásából és az ember-általi felfogásból alakul ki a táj. Az emberi felfogás, érzékelés révén válik a földből táj**⁵. Ez nem pusztán a látványt jelenti, hanem azt az érzékelési folyamatot, amely révén minden érzékszervünkkel felfogjuk a környezetünket, létközegünket és mindazt az érzést, emléket és asszociációt, ami felidéződik a tudatunkban. A tájkarakter a mintázatot, a viszonyrendszert jelenti, amely a különböző alkotóelemek kombinációjából jön létre, miáltal a hely egyedi szelleme kialakul.

⁴ Countryside Agency (Angliai regionális hálózatot alkotó szervezet)

⁵ az eredeti angol szövegben: „from land landscape”.

1.1. ábra. Mi a táj?

1.12 Az emberek számos ok miatt értékelik, becsülik a tájat és nem mindig a hagyományos táji szépség miatt. A táj élőhely és kulturális dokumentum is arról, hogyan éltek az emberek adott vidéken és hogyan hasznosították az erőforrásokat. A tájnak lehet szociális és közösségi értéke, hiszen fontos része az emberek mindennapi életének. Hozzájárulhat az identitás erősítéséhez, jóléte, örömet és inspirációt adhat. A tájnak gazdasági értéke is van, hiszen a gazdálkodás kontextusát adja és gyakran a kereskedelem és a turizmus fő vonzerejét jelenti.

A tájkarakter elemzés alkalmas módszer a táj megbecsülésének, tekintetbe vételének, mert a jelleg, az egyediség és az érték azonosításának strukturált megközelítését adja.

A TÁJKARAKTER ELEMZÉS ALKALMAZÁSA

1.13 A TKE által felismerték a mező- és erdőgazdálkodás, valamint a mindennemű fejlesztések alapvető szerepét a tájformálásban. Virtuálisan a brit táj karaktere sokkal inkább ezeknek a tevékenységeknek köszönhető, semmint a geológiai, talaj, domborzat, klíma és élővilág jellemzőinek.

1.14 Az TKE nem a tájat érintő változásokkal szembeni ellenállás eszköze. Sokkal inkább egy döntéstámogató eszköz, amely segít megérteni, hogy milyen a táj ma, miért lett ilyen és hogyan változhat a jövőben. Az a szerepe, hogy segítse a helyes fejlesztési döntéseket, amelyek révén az értékelt jellegzetességek, különlegességek nem tűnnek el a tájból, amelyek a karakter érvényesülését, erőteljesebbé tételét segítik. Igen hathatós eszköze lehet a fejlesztési, a rendezési és a kezelési tervezésnek.

Anglián és Skócián kívül Európa számos országában készültek hasonló tartalmú tájelemzések, tájmonográfiák. Angol mintára, az itt bemutatásra kerülő módszer szerint készül Dánia tájkarakter térképe és leírása. Franciaországban régióként készítik a Táj Atlaszt, amely

hatalmas ismeretanyagot tartalmazó tájmonográfia sorozat, CD-n és nyomtatott formában is kiadásra került. Portugáliában ez évben jelenik meg az országos nagyrégiókra vonatkozó tájkarakter elemzés. Spanyolország több ezer oldalas Tájatlasza szintén 2004-ben jelent meg. Németország is folyamatban van egy országos hierarchikus felépítésű tájmonográfia készítése⁶.

1.15 Az TKE-t számos esetben felhasználták Angliában és Skóciában és az alkalmazásokat a jövőben még folyamatosan bővülnek. Az alábbiakban ezeket soroljuk fel vázlatosan.

Tervezés

- a fejlesztési politikák és a tervezés informálása (regionális tervek, szerkezeti tervek) stratégiai és helyi szinten;
- a fejlesztési lehetőségek feltárását célzó tanulmányok alátámasztása, például új fejlesztések számára megfelelő területek megtalálása, különös tekintettel a városokra és a városperemekre, valamint a távoli vidéki térségekre;
- a rendezési tervezés támogatása a különböző beruházások, például építkezés, bányászat szélérőművek számára megfelelő hely, tér, lépték és forma megtalálásában;
- hozzájárulás az un. „tájkapacitás” tanulmányokhoz, például beépíthető területek, ásványkincsek, megújuló energiák rendelkezésre állása és más földhasználatok számára alkalmas területek megléte vonatkozásában;
- alapadatok szolgáltatása a környezeti hatásvizsgálatok számára mind a tervek, mind a politikák szintjén, mind az egyéni fejlesztési javaslatok esetében.

Tájmegőrzés, -kezelés és -rehabilitáció

- a tájkezelési stratégiák megalapozása;
- speciális területeken folyó munkákhoz információ adása, beleértve a védetté nyilvánítandó térségeket, területhatárok térképezését, jóváhagyását, speciális politikai alkalmazásokat, védetté nyilvánítások során a területek különleges kezelésének igazolását, a kezelési tervek és minden kezelési tevékenység számára információ adását;
- a területhasználat változások pozitív és fenntartható irányba terelése, például erdőterület növelési programok és degradált, roncsolt felszínek új hasznosításának meghatározása;
- információ adás az agrár-környezetvédelmi célrendszer kialakításához;
- további környezeti kezdeményezések, stratégiák támogatása, úgymint a Helyi Agenda 21, biodiverzitás akciótervek, környezetállapot jelentések és Skóciában a „Természeti Örökség Jövője” c. program számára adatok, információk szolgáltatása.

A tájkarakter elemzéseknek a tervezésben betöltött növekvő szerepét hangsúlyozzák a brit kormány által nemrégiben kiadott tervezési segédletek. (Angliában a PPG-k, Planning Policy Guidance, Skóciában az NPPG-k). Hasonlóan jelentős a TKE a brit kormány Vidékpolitikájában (Governments Rural White Paper /3/). A hivatkozott dokumentumok összefoglalóit az I.1. es tábla tartalmazza.

⁶ Ld. még Konkolyiné Gyuró É. 2002. Tájtipusok fő karaktervonásainak meghatározása, tájjelleg-indikátorok azonosítása tekintettel a természeti, a humán tényezőkre kölcsönhatásaikra és történeti változásukra. Tanulmány. Megbízó KÖM–KGI. (Kutatási jelentés elérhető a KvVM természetvédelmi Hivatalában)

I.I. tábla. Referenciák a tájkarakter elemzés angliai és skóciai tervezési segédletekben történő alkalmazásáról

PPG I Általános Politikák és Elvek (Anglia) 1997

Az 'A' Melléklet a formatervezésről megállapítja, hogy „a politikáknak a környék épített és természeti környezeti karakterének alapos értékelésén kell alapulniuk, és figyelembe kell venniük minden helyi jellegzetességet.

PPG7 A vidék – környezetminőség és szociális, gazdasági fejlődés (Anglia) 1997.

Tartalmaz egy speciális fejezetet a vidék karakteréről és hivatkozik Anglia karaktertérképére. Megállapítja, hogy a karakter megközelítés „segít a szükséges változtatások oly módon történő beillesztéséhez, hogy a hely jellegét ne kelljen feláldozni. Segíthet abban, hogy a fejlesztések során vegyék figyelembe és erősítsék a táj és az épített környezet megkülönböztetett jellegét.

PPG 15 Tervezés és történeti környezet (Anglia) 1994.

Megállapítja, hogy „múltunk fizikai tanúbizonyságait önmagukért tisztelni és védeni kell, úgymint kulturális örökségünk és nemzeti identitásunk lényegi elemeit. Jelenlétük életminőségünket alakítja, mindennapi életünk színhelyeinek és a nagy becsben tartott helyi terek értékének növelésével, valamint fenntartja az oly fontos egyediség érzését a mi városunk, falunk, vidékünk jellege, megjelenése révén.”

Majd megjegyzi, hogy „vidéken a farmok, mezők, sövények, falak, tanyák mintázata környezetünk leginkább értékelt része”. A történeti kertek, a harcmezők jegyzéke a tágabb történeti táj elemeinek leírásához, bemutatásához járulnak hozzá. „A táj egésze, eltérő mértékben ... régészeti és történeti műalkotás ... értéke leginkább komplexitásában, regionális diverzitásában és megkülönböztetett helyi jellegében rejlik.”

NPPG 14 Természeti Örökség (Skócia) 1998

1998 decemberében a Scottish Office (Skót Hivatal) kiadta a Nemzeti Tervezési Politikák 14. Természeti Örökség c. útmutatóját. A bevezetőben hangsúlyozzák a skót természeti örökség komplex voltát és kapcsolatát a skót kultúrával és gazdasággal. „A természeti örökség felöleli a felszínformák, az élőhelyek, az élővilág és a táj kapcsolatát és kombinációját és e komponensek örömet és inspirációt nyújtanak. Ezért a természeti örökség fizikai és esztétikai értékeket hordoz, valamint az emberi közösségek és a föld közötti hosszú múltra visszatekintő kölcsönhatás eredményeként jelentős kulturális és gazdasági dimenziókkal bír.” A tájvédelemre és tájgazdagításra koncentrálna, az útmutatók leírják a Skóciában található tájak sokféleségét és ezek szerepét a regionális identitás kialakításában és az életminőséghez való hozzájárulásukat. Az útmutatók leírják a természeti környezet és az építmények és más kulturális elemek kölcsönhatását és karakterformáló szerepét. Rátérve a tervezési hatóságok által megkövetelt tevékenységekre, az NPPG 14 megállapítja, hogy a szerkezeti terveknek stratégiákat is tartalmazniuk kell a regionális jelentőségű tájak jellegének, köztük a természetes tájkarakternek megőrzésére és hangsúlyosabbá tételére.

NPPG 18 Tervezés és a történeti környezet (Skócia) 1999

A történeti épületekhez és a kulturális elemek természeti környezethez való kapcsolódása sajátos identitást és jelleget adhat egy térségnek. A történeti épületek és területek közötti térségek, történeti tájak, városi parkok, történeti úthálózat, csataterek és emlékművek különösen fontosak ebből a szempontból.

Vidéki „White Paper” (Anglia) 2000.

A vidék sokféleségének és karakterének meghatározása, értékelése és megértése jelentőségét hangsúlyozza. Kiemeli, hogy a megbecsült elemek megőrzéséről és rehabilitálásáról gondoskodni kell.

HA TÖBB INFORMÁCIÓRA VAN SZÜKSÉG

1.20 Az irodalomjegyzék további információkkal szolgál a TKE változatos aspektusairól. Ráadásul ez az útmutató elérhető a Countryside Agency és a Scottish Natural Heritage szervezetek honlapján, amelyhez kiegészítésként a jövőben további esettanulmányok és tematikus kiadványok kerülnek fel. Létrehoztak egy „Countryside Character” Hálózatot is, amely fórumot nyújt a tapasztalatcserére az TKE alkalmazásokról. A hírlevél és a workshopokról szóló jelentések számos hasznos és releváns információval szolgálnak. Létezik egy kevésbé formális skót csoport az érintett helyi hatósági hivatalnokokból, akik a SNH táj csoportjával találkoznak eseti TKE szemináriumokon a „Jó példák megismertetése” program keretében.

2. Elvek és folyamat

BEVEZETÉS

2.1 Ez a fejezet néhány olyan alapelvet fektet le, amelyek a tájkarakter elemzés lényegét érintik. Nem pusztán az alkalmazott módszer bevezetéséről van szó, hanem módszertani megalapozásáról. Az itt leírt módszert, amely 15-20 év alatt formálódott ki, széles körben alkalmazták az Egyesült Királyságban. Folyamatos javítások, finomítások és gyakorlati tapasztalatok alapján formálódott ki és kétségkívül a jövőben is fejlődni fog⁷.

2.2 A tájkarakter elemzés szemléleti megközelítése Skóciában és Angliában is azonos.

2.3 **A tájkarakter elemzéshez adott módszertani keretet különböző kombinációban lehet alkalmazni a helyzettől és az elérhető forrásoktól függően. E kiadvány közreadásával az Ügynökségeknek nem az a szándékuk, hogy a megvalósítás túlzottan merev legyen – a gyakorlatnak rugalmasnak, az egyedi esetekhez, a feladathoz és a körülményekhez megfelelően illeszkedőnek kell lennie.** Az útmutató néhány alapvető szabályt fektet le, leírva a megközelítés lényegét, tisztáz néhány terminológiai kérdést és rávilágít a jó példákra.

A JELEN MEGKÖZELÍTÉS KULCSELVEI

2.4 A megfelelő tájkarakter elemzés alkalmazásnak **négy alapelv** megértése adja a kulcsát. Ezek a következők:

- a hangsúly a tájkarakterre helyeződjön;
- elválasztandó a karakter-meghatározás és a döntéselőkészítő értékelés;
- a objektivitásnak és a szubjektivitásnak is helye van a folyamatban;
- a módszer alkalmazása különböző léptékekben lehetséges.

Hangsúly a tájkarakteren

2.5 TKE a tájkarakterrel foglalkozik, sokkal inkább, mint a táj minőségével, vagy értékével. Ez utóbbi faktorok jóllehet relevánsak, amikor a tájkarakter elemzést döntésekhez használjuk, amikor ítéletet kell mondani az elemzésben levont következtetésekről. A karakter koncepció megértése ezért perdöntő.

A tájkarakter fogalma: az elkülöníthető és felismerhető, tájalkotó elemek rendszere, amelyek egy bizonyos tájtípusban konzisztensen előfordulnak. A geológia, a domborzat, a talaj, a földhasználat, a táblák mintázata és az emberi települések hozzák létre a karaktert: a karakter a táj minden részét különbözővé teszi és így ezekben egyedi lesz a hely szelleme. Az, hogy értékesnek tartunk-e egy bizonyos tájat eltérő jellege miatt, vagy más miatt, az egy külön kérdés. (ld a 2.1 táblát a többi fogalommal való összehasonlításhoz)

2.6 **Valamely térség tájkarakterének feltárása, megértése szisztematikus kutatást igényel, amelynek során megvizsgáljuk mindazon tényezőket, amelyek létrehozták és befolyásolták a helyszínt.** Ebben benne foglaltatik a földtani felépítés, a felszínformák, a talaj és a kapcsolódó növényzet, és mind a történeti, mind a mai földhasználat és a települések. **Mindezen tényezők kölcsönhatása alakítja a tájkaraktert.**

⁷ A tájkarakter elemzés kibontakozásának vonatkozásait a Topic Paper 1. (1. Tematikus Útmutató) írja le, amely megtalálható a Countyside Agency honlapján.

2.1. Tájkarakterhez kötődő kifejezések

Karakter – jelleg (character)

Az tájalkotó elemek elkülöníthető, felismerhető, konzisztens rendszere, amely ez egyik tájat megkülönbözteti a másiktól és nem jobbra, vagy rosszabbra teszi.

Karakterisztikák – jellegzetességek (characteristics)

Elemek, vagy elemek kombinációja, amely a megkülönböztethető karakter kialakulásához vezet.

Elemek (elements)

Egyedi komponensek, amelyek együttese tájat alkot, úgymint fák, sövények.

Vonások (features)

Különösen jelentős, a tekintetet magára vonó elemek, jelenségek, úgymint facsoportok, templomtornyok, vagy fás látóhatár.

Karakter meghatározás (characterisation)

A folyamat, amely a hasonló karakterű területeket meghatározza, osztályozza, térképezi és leírja a karakterüket.

A karakter meghatározás és az értékelés (ítéletalkotás) megkülönböztetése

2.7 TKE fontos választóvonalat húz a két fázis között:

- a karakter meghatározás relatív értékmentes folyamata és
- a rákövetkező itéletalkotás, a tájkarakter ismeretére alapozottan.

Az értékítélet hozzájárul a döntésekhez, például: engedélyezhető-e valamely fejlesztési javaslat és milyen feltételekkel, vagy hol lenne a legmegfelelőbb a tájhasználat változást bátorítani, például új erdőtelepítéseket végezni?

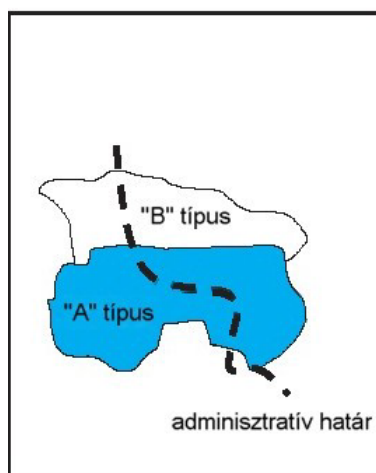
2.8 A **karakter-meghatározás** az első fázis, azokat a praktikus lépéseket tartalmazza, amelyek az eltérő karakterű tájak azonosítását, lehatárolását és térképezését és karakterük leírását jelentik. Arra koncentrálnak, hogy egy területet mi tesz megkülönböztethetővé a másiktól. Általában a következő kategóriák mindegyikének, vagy valamelyikének az azonosítását eredményezi.

- **Tájkarakter típusok:** olyan jellegzetes tájtípusok, amelyek karaktere relatív homogén. Ezek generikus, általános típusok, amelyek az ország számos vidékén, több országrészben előfordulhatnak, de bárhol is legyenek, mindenütt ugyanazokat a főbb jellegzetességeket hordozzák a geológia, a topográfia, a vízrajz, a vegetáció, vagy a történeti tájhasználat, illetve a településrendszer tekintetében. Például a krétakori folyóvölgyek, vagy a sziklás lápvidékek felismerhetők és megkülönböztethető tájkarakter típust alkotnak.
- **Tájkarakter területek:** ezek önálló, egyedi területek, valamely tájtípus diszkrét földrajzi térségei. A kréta folyóvölgy példáját nézve, a Itchen völgy a Test völgy és az Avon völgy a kréta folyóvölgyek tájkarakter típusának önálló tájkarakter területei. Mindegyiknek van sajátos, egyéni karaktere és identitása, akkor is, ha ugyanazok a generikus jellemzőik. Ez a megkülönböztetés megjelenik a megnevezésben is. A tájkarakter típusoknak generikus nevük van, úgymint felláp, vagy folyóvölgy, de a tájkarakter területek egyedi helynevet viselnek. A skóciai példákat nézve Dumfries-ben és Galloway-ban is megjelenik a keskeny erdős völgytáj karaktertípus. A térségen belül ennek a tájtípusnak számos egyedi tájkarakter területe található, mindegyik megkülönböztethető és egyedi, mint az Esk völgy, az Urr völgy, a Kan víz, a Fleet nagyvíz és a Cree folyó karakter egység. *Így tehát a vulkáni középhegységek tájtípusán belül a Zempléni hegység és a Mátra két különálló karakter terület. Ugyanakkor mind a Mátra, mind a Zemplén további tájtípusokat foglal magában a hierarchia következő*

szintjén. Találunk hegyközi kismedencéket és különböző jellegű folyó és patak völgyeket stb. Ezekben belül önálló karakter terület a Hegyköz, vagy pl. a Baskói-medence kistérségi, vagy helyi léptékben.

A tájkarakter területek és típusok ritkán egyeznek meg az adminisztratív határokkal. (2. ábra)

2.1 ábra: Tájkarakter területek / típusok és adminisztratív határok

2.9 **A karakter-meghatározás végterméke** a tájtípusok, illetve a tájkarakter területek térképe, valamint a hozzá tartozó relatív értékmentes leírás, amely legfontosabb karakterisztikákat mutatja be. A tájváltozások előidézőit, vagy a kulcselemeket gyakorta szintén azonosítjuk. Ilyenek lehetnek a folyamatban lévő földhasználat változások és a fejlesztési hatások. A karakter-meghatározás részleteit a 6. fejezetben ismertetjük.

2.10 **Értékítélet alkotás:** ez a szakasz a karakter-meghatározás eredményén alapszik és a különböző típusú alkalmazásokban a döntésekhez szolgáltat információt. Más-más típusú döntéseknél, más értékelés szükséges. (ld. 7. fejezet) Így ez a munkafázis különböző eredménnyel zárulhat a különleges igényeknek megfelelően.

Az értékelés eredménye lehet:

- a döntéshozók közvetlen informálása a tájról, például a tájkarakter megőrzését és erősítését célzó közvetlen tervezési politika, vagy stratégia kidolgozásával;
- tágabb döntéshozói eszközrendszer számára szolgáltatott adatok, környezeti hatásvizsgálatokhoz, vagy különböző olyan stratégiákhoz nyújtott támogatás, amelyknél a táj csak egy jellemző a vizsgált környezeti tényezők sorában.

Az objektivitás és a szubjektivitás szerepe

2.11. E témáról hosszú viták folytak. A vélhetően objektív megközelítés igénye a személyes értékítéletek kiküszöbölésére merült fel. Elfogadott, hogy a tájkarakter elemzésben van szerepe a szubjektív ítéletalkotásnak, de ezt szisztematikus és átlátható módon kell megtenni. **A karakter meghatározásnak összességében objektív folyamatnak kell lennie, de a döntéseket alátámasztó értékítélet hordoz bizonyos szubjektivitást,** amelyet úgy lehet világossá tenni, hogy az elemzés során konkrét kritériumokat alkalmaznak.

2.12 **A tájalkotó elemek áttekintése, a tájtípusok térképezése és leírása, amelyről azt hihetnénk, hogy teljesen objektívek, szintén tartalmazhat bizonyos szubjektív elemeket.**

Ez csak akkor kerülhető el, ha az egész feladatot a térképek mérhető attribútumaira redukáljuk és az adatokat mennyiségileg vizsgáljuk, de ez a megközelítés nem jelenítené meg a tájkarakter minden vonatkozását, sem a hely szellemét. Illusztrálandó az elmondottakat: ha például a felmérő megállapítja a tényt, hogy a területen 20 ha erdő van, majd feljegyezi, hogy ez az erdő domináns jelenség a tájban, akkor szükségszerűen bevisz egy bizonyos mértékig szubjektív elemet a karakter-meghatározásba.

2.13. Mindazonáltal létezik egy nagyon különböző típusú szubjektivitás, amely a tájak minőségéről alkot ítéletet, amely megállapítja, hogy valamiben egyik, vagy másik táj jobb, vagy rosszabb. Az a fontos, hogy mindenki, akit a folyamatba bevontak, akár mint tájkarakter elemzés készítőjét, akár, mint felhasználóját, tudja, hogy melyek a relatív objektív, nem vitatható elemek és melyek azok, amelyek az érintettek részéről másként értékelhetők. Az érintettek széles köre közreműködhet a karakter-meghatározásban és ők is egyéni ítéletet fognak alkotni a karakter variációiról.

Alkalmazás a különböző léptékekben

2.14. A tájkarakter elemzés különböző léptékben használható, a nemzeti, vagy európai szinttől a helyi, illetve egyházközségi szintig⁸. Ideálisan a léptékek egymásba illeszthetők, mint a fészeksorozat. A lehatárolt tájkarakter típusok és területek ez esetben minden alsóbb szinten több részletet adnak a felsőbb szinten azonosított jellemzőkhöz. Az orosz baba hasonlatát gyakran használják, de még inkább érzékelhető a léptékek különbsége, ha kamera zoom közeli portréitól a nagy távolságokat befogó széles képek közötti eltérésre gondolunk (2.1 és 2.3 ábrák).

- **Nemzeti és regionális lépték:** itt jellemzően 1: 250.000-es léptékben dolgozhatunk, amely a teljes országot, illetve a nagyrégiókat lefedi. Így készült Angliára és Skóciára a nagyléptékű tájkarakter típus lehatárolás. Ez a mintázat főként a geológiai felépítés és a felszínformák, valamint a ráépülő nagy ökoszisztémák, a településrendszer és a birtokhatárok fő jellemzői alapján rajzolódik ki. Eredményeként nagyléptékben elkülöníthető tájtípus területek azonosíthatók. Például krétakori alföld, fennsík, és a földrajzilag elkülöníthető karakter területek, ahol ezek előfordulnak, pl South Down vagy Cairngorms. *Hazánkban ez a felosztás hozzávetőlegesen a természeti tájakra vonatkozó fő tájtípusoknak és a földrajzi nagytájoknak feleltethető meg⁹.*
- **Megyei, kistérségi¹⁰ lépték:** A tájkarakter nagyléptékű mintázatán belül egy finomabb felbontás is elvégezhető, amely térképezhető és leírható megyei, kistérségi szinten. Általában a legalkalmasabb lépték az 1:50.000, vagy az 1:25.000. Ez azon tájtípusok lehatárolásához vezet, amelyek a felszínformák és a felszínborítás különböző kombinációinak, valamint az elemek megkülönböztethető mintázatának köszönhetően egységes karakterűek. Ezek lehetnek folyóártéri síkságok, fennsíkok lápvidékei, vagy zárt farmok. A karakter területek tehát ezen a szinten diszkrét földrajzi egységeket jelentenek, amelyekben belül a jellegzetes, a hely szellemét hordozó típusok fordulnak elő. *Itt a hazai középtáj és kistáj léptékre kell gondolnunk. Pl. eltérő karakterű típusok jelennek meg a Bakony hegységben, más jellegűek a generikus típusok és a kisebb karakter területek a Magas-Bakonyban és a Bakonyalján, a Balaton-felvidék térségében.*

⁸ Az egyházközség területe, mint tervezési egység azokon a területeken különösen jelentős, ahol a szórványtelepülések, a tájban elszórtan elhelyezkedő gazdaságok, majorok jellemzőek a kompakt településekkel szemben.

⁹ Ld Magyarország Nemzeti Atlasza.

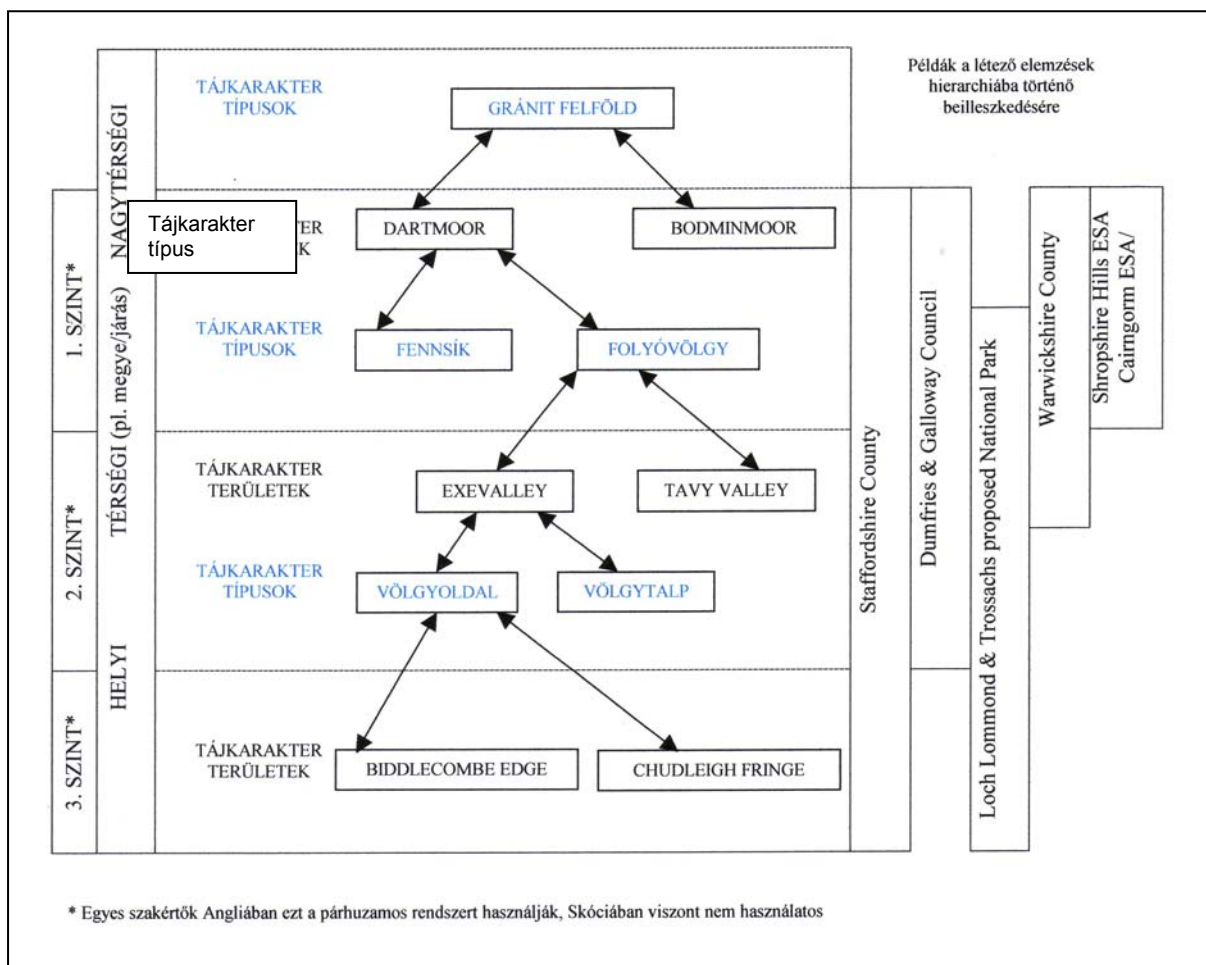
¹⁰ Local authority level: szó szerinti fordításban: 'helyi hatósági lépték', amely nem egy településre, hanem megyékre és járásokra (kistérségekre) vonatkozik,

- **Helyi szint:** olykor szükséges, vagy célravezető lehet valamely kisebb terület, egyházközség, település, major, tájpark, vagy bármely fejlesztési terület 1:10.000-es léptékű vizsgálatát elvégezni. Itt a helyi léptékben fontos, hogy elemzésünket szigorúan beillesszük a tágabb tér karakter elemzésébe. Látni kell, hogy melyik karakter típusba, vagy területbe esik a vizsgált területünk. Itt a tájelemek finomabb, részletesebb tanulmányozásáról lehet szó, mind a szegélyek, a sövények, a földhasználat, mind az épületek, a majorok stílusa vonatkozásában. Azt is vizsgálhatjuk, hogy milyen hatással van az adott terület a tágabb térség karakterének alakulására és viszont. Követhető egy bentről kifelé és egy kintről befelé irányuló áttekintés.

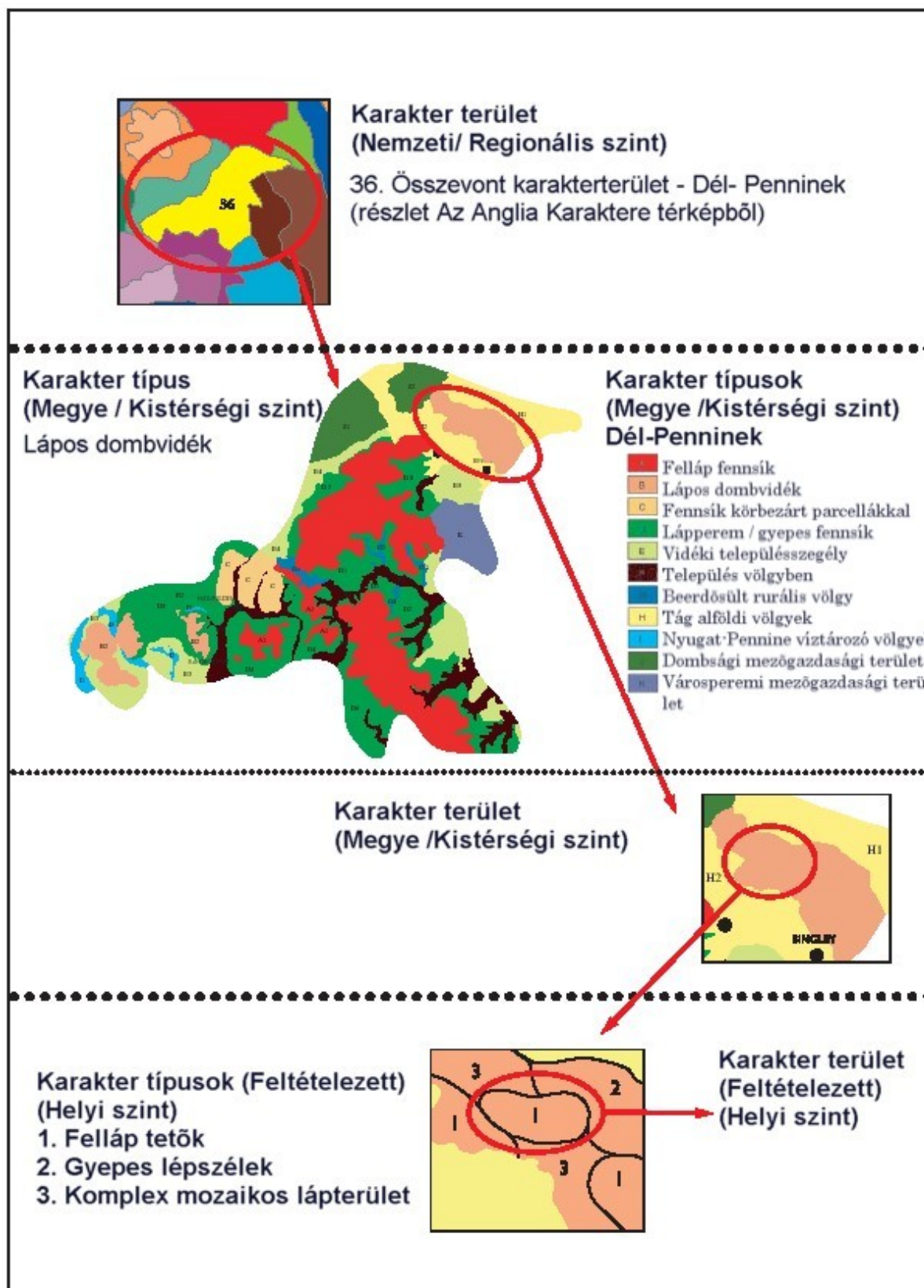
2.15 A tájkarakter elemzés a leírtakon túl más léptékben is elvégezhető, de néhány általános elvet mindig alkalmazni kell:

- világos különbséget kell tenni a tájkarakter típus és terület között bármely léptékben, jóllehet a kis léptékek, a helyi szint alkalmasabb a helyi karakter-területekkel való foglalkozásra;
- az értékelésnek kapcsolódnia kell a magasabb, vagy alacsonyabb hierarchiaszintek tájkarakter típusaihoz és területeihez és átfedésmintesen kell csatlakoznia az adminisztratív határok mindkét oldalához;
- minél inkább helyi szinten dolgozunk, annál részletesebb vizsgálat szükséges.

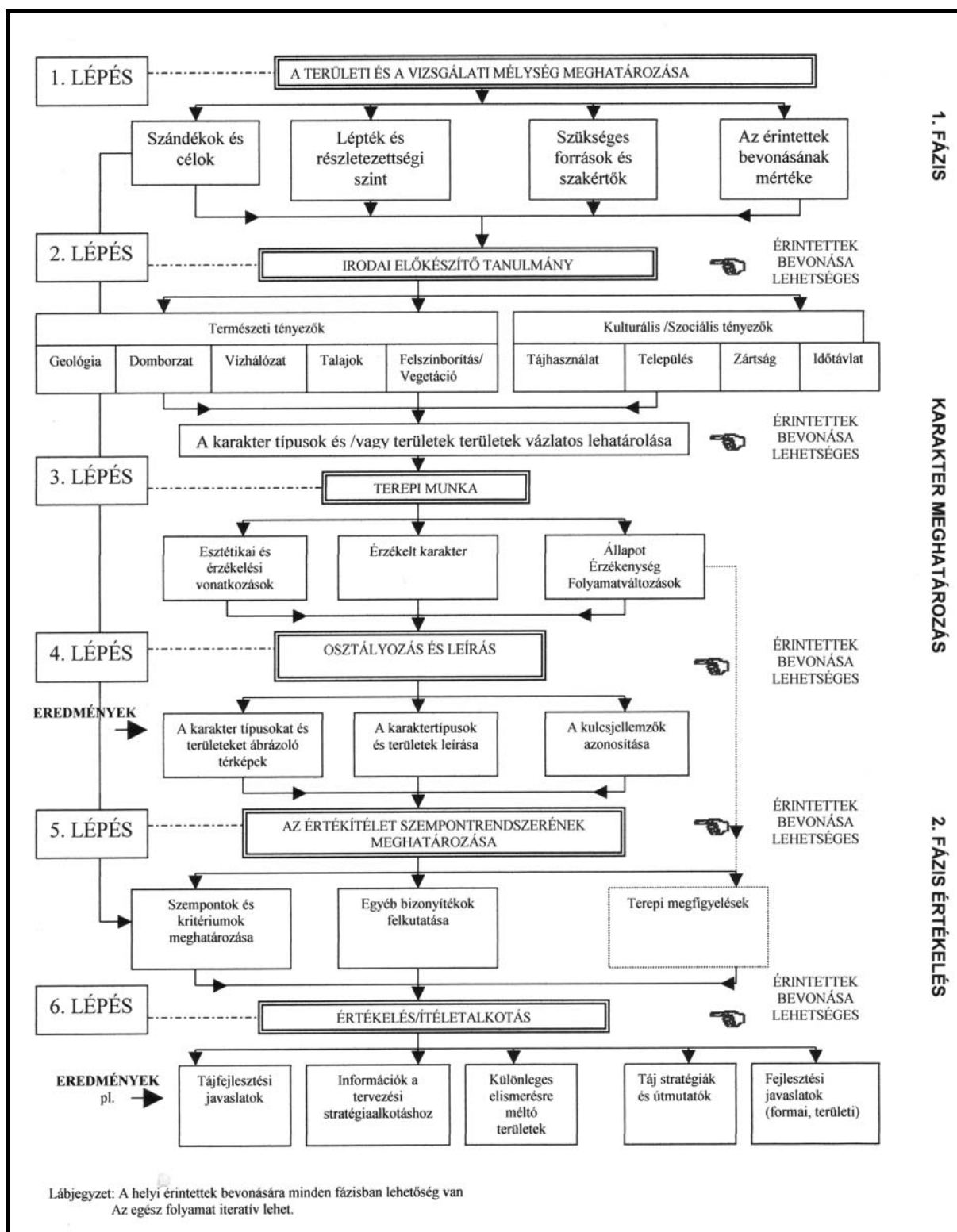
2.2. ábra. A tájkarakter elemzés területi hierarchiája.

2.3. ábra. Tájkarakter elemzés területi hierarchiája – példa a különböző szintek kapcsolódására.

2.4. ábra. A tájkarakter elemzés folyamata, a munkafázisok egymásra-épülése

2.2 Tábla: A tájkarakter elemzés fő lépései

I Munkarész: Karakter meghatározás

A praktikus lépések, amelyek magukba foglalják a tanulmány készítésének kezdeményezésétől a teljes elkészítéséig minden lépést, a következők.

1. lépés: A vizsgálati terület és vizsgálati mélység meghatározása. Minden karakter-elemzéshez szükséges egy világosan meghatározott cél. Ez döntően meghatározza a léptéket, a részletezettséget, a szükséges forrásokat, azon személyek körét, akiket be kell vonni az előkészítésbe és a döntéshozókat informáló értékelés típusát. E munkarésznél mindenképp célszerű egy tájékozódó terepbejárást tenni a megbízott szakértőknek, azért hogy a táj jellegzetességeiről megközelítő képet alkothassanak.

2. lépés: Előkészítő tanulmány. Ez a fázis a releváns háttéranyagok, adatok és térképi információk feltárását és felhasználását célozza. E munka során tematikus térképsorozatok készülnek, amelyek a közös karakterű területek azonosítást segítik (általában ezek a vázlatosan kijelölt tájkarakter területek, vagy típusok).

3. lépés: Terepi felmérés. Terepi adatokat nagyon szigorú rendszerben kell gyűjteni a vázlatos területlehatárolás finomítására, korrigálására és a leíró munkarészhez információk adására, az esztétikai és más érzékelt jellemzők azonosításához, valamint a tájelemek minőségének, állapotának megállapításához. Ezek a vonások az előkészítő irodai munka során koránt sem nyilvánvalóak.

4. lépés: Osztályozás és leírás. Ez a lépés finomítja és véglegesíti a karakter meghatározást a karakter típusok és területek lehatárolásával, térképezésével és világos leírásukkal az összes korábban összegyűjtött adat alapján. Ezek a leírások gyakran felismernek bizonyos változást előidéző hatótényezőket, úgymint kulcsszerepű fejlesztési nyomást és a tájkezelésben fő trendjeit.

II. Munkarész: Értékelés – ítéletalkotás

5. lépés: az értékelés megközelítésmódjának eldöntése. Az értékelés célja szerint kell meghatározni a szempontrendszert. Ebben követelmény az általános megközelítés és ezen belül a kritériumok és azon információk rögzítése, amelyek alátámasztják az ítéletalkotást. Döntést kell hoznunk az érintettek szerepéről. Néha, különösen, amikor a tájértékekről alkotunk véleményt, célszerű összegyűjteni és áttekintetni azokat a művészeti alkotásokat, amelyek arról árulkodnak, hogy írók, festők hogyan érzékelték és mutatták be a tájat. Kiegészítő terepbejárás válhat szükségessé, ha később, a tanulmány befejezése után merül fel valamely más felhasználási igény, amely új értékelési szempontokat ad. A tájelemek állapotának felmérése és a táj változásokkal szembeni érzékenységének megállapítása is ismételt terepbejárást tehet szükségessé.

6. lépés: értékelés. Az értékelés módja és eredménye az értékelés célja szerint változik. (ld. 7. fejezet) A fő megközelítések:

- tájstratégiák
- tájútmutatók
- a táj valamely státuszba (védettség) sorolása
- tájkapacitás (potenciál) vizsgálatok

A FOLYAMAT ÖSSZEFOGLALÁSA

2.16 A munkafázisokat a 2.4. folyamatábra mutatja. Ez megkülönbözteti a relatív értékmentes szakaszt az értékelő fázistól. A **hat fő lépést** a következő fejezetekben részletesen ismertetjük. Megjegyzendő, hogy az irodai előkészítés és a terepmunka lépéseit a gyakorlatban célszerűen iteratív módon végezzük. Az előkészítő munka nem feltétlenül perdöntő, a terepi felmérés felett álló. Tudni kell, hogy léteznek olyan karakterkülönbségek, amelyek a térképen nem láthatók. Hasonlóan a terepen is felvetődhetnek olyan kérdések, amelyeket az irodában kell ellenőrizni, így valószínűleg több terepbejárás szükséges a karakterterületek meghatározáshoz.

2.17. Valamely értékelés befejeződhet az I munkarész után. Ekkor a semleges karakter térképezés és leírás a végtermék. Ez használható a táj egyedisége iránti tudatosság fokozására és az egyedi területek elismerésének bátorítására. Ha döntés-előkészítési céllal dolgozunk,

akkor továbblépünk az ítéletalkotó munkafázisba, de a döntések maguk egyértelműen kívül esnek a tájkarakter elemzés hatáskörén és feladatán. A döntéseket politikusok, tájgazdák és ideálisan sok más érintett hozza a bemutatott információk és az alátámasztó érvelés alapján.

NÖVEKVŐ HANGSÚLY AZ ÉRINTETTEK RÉSZVÉTELÉN

1.18 A legtöbb tájkarakter elemzés szakértők által készül professzionális felhasználásra. De növekszik az a felismerés, hogy szükséges az érintettek mind szélesebb körét bevonni a munkába, mindazokat, akiket egyedi, különleges kapcsolat fűz a tájhoz. A „stakeholder¹¹” kifejezés, azon egyének és csoportok teljes körét jelenti, akiknek van valamilyen érdekeltségük a tájban. Ez lehet a gazdálkodásban való közvetlen részvétel, a tudásuk, vagy valamiben való különleges érdekeltség, vagy kötődés valamely különleges hely iránt úgymint lakos, vagy mint látogató. Ez a hangsúly nagyon jól illeszkedik a brit kormány helyi hatóságok iránti elvárásainak sorába, amelyekben a közösségi tervezést, a kulturális stratégiát és a „Legjobb Érték” érvényre juttatásának tervezését kívánják fejleszteni.

1.19. Van már néhány módszer az érintettek bevonására, de még relatív kevés jó példát lehet említeni, jóllehet a tájkarakter elemzési folyamatot egy olyan befektetésnek kell tekinteni, amelynek végeredménye igen sok hasznos információt hordoz és amelynek felhasználói köre is széleskörű lesz, valamint az alkalmazás eredményéből is többen részesülnek.

1.20. Az érintettek bevonásáról további részletek a 3. Tematikus Útmutatóban olvashatók. A gyakorlati TKE készítőknél feltétlenül javasolható ennek tanulmányozása.

AZ ELEMZÉS KIMENETE

2.21. Minden tájkarakter elemzésben tisztázni kell a célokat. Amint korábban is hangsúlyoztuk, világosan el kell határolni a karakter meghatározását és az értékelést. Ezt leginkább két jelentés készítésével érhetjük el.

A karakter-meghatározás eredménye:

- Összefoglalást ad, megjelöli a tanulmány által lefedett területet, beleértve az érintettek szerepét és a megcélzott közönséget.
- Ismerteti a módszert.
- A vizsgált terület kontextuális leírását adja.
- Bemutatja, hogy a tanulmány hogyan illeszkedik más, kisebb, vagy nagyobb léptékű tájkarakter elemzésekhez, vagy a szomszédos adminisztratív földrajzi egységekhez.
- Egyértelmű, megfelelő léptékű térképet tartalmaz, amelyek mutatják az azonosított tájkarakter típusok és területek kiterjedését.
- Tartalmazza a karakter típusok, illetve területek világos és alapos leírását, kerülve az ítéletalkotást.
- Fényképeket és illusztrációkat tartalmaz, amelyek alkalmasak a leírt karakter bemutatására.
- Azonosítja a kulcsfontosságú jellemzőket, karakterisztikákat minden tájtípus, illetve karakter terület esetében, és bemutatja az elemek azon kombinációit, amelyek különlegesen fontosak az eltérő karakter kialakításában.

¹¹ amit „**érintettek**”-nek fordítottunk

Az ítéletalkotás eredménye

- Teljesen átláthatóvá teszi a megközelítésmódot, beleértve a speciális kritériumok alkalmazását.
- Megmagyarázza, hogy miért az adott megfontolásokat választották az értékeléshez.
- Megjelöli, hogy ki értékelt és bemutatja az érintettek szerepét.
- Biztosítja, hogy az értékítéletek nyilvánvalóan kapcsolódjanak a karakter-meghatározáshoz.

A jó gyakorlat lényeges pontjai

- A tájkarakter elemzésben tisztán meg kell különböztetni a:
 - karakter meghatározást, amely relatív értékmentes és az eltérő karakterű területek azonosításával, osztályozásával és leírásával foglalkozik, és az
 - értékítélet alkotást, amely döntésekhez szolgáltat információt, amely egy célt, vagy a megközelítések bizonyos kombinációját tartja szem előtt.
- Meghatározandó a legmegfelelőbb lépték a hierarchiában, amely az alkalmazásnak legjobban megfelel és az információk legalkalmasabb részletezettségét adja. Kapcsolódik a hierarchia más szintjeihez, ahol ez szükséges.
- Világos megkülönböztetést kell tenni a karakter típusok és a karakter területek között.
- Világossá kell tenni minden szakaszban, hogy az alkalmazott módszerben milyen mértékig használják az ítéletalkotást (szakértők, érintettek, politikusok).
- Biztosítandó, hogy az érintetteket a rendelkezésre álló idő és erőforrások mértéke szerint már korai fázisban bevonják a munkába. Ez különösen fontos a helyi szinten.

3. A vizsgálati terület és a szempontok meghatározása

A MEGFELELŐ KÉRDÉS

3.1 A hatékonyság alapfeltétele a vizsgált terület és a vizsgálati szempontok megfelelő meghatározása a munka kezdetekor. Ehhez a 3.1-es táblában megfogalmazott kérdések megválaszolása ad segítséget.

3.1 tábla: A kérdések, amelyek alapján definiálható a vizsgált terület és a vizsgálati szempontok

Cél és szándék

- Mi az elemzés célja és szándéka?

Lépték és részletek

- Hogyan illeszkedik az elemzés más elemzésekhez a hierarchiában?
- Milyen léptékben végezzük az elemzést?
- Milyen szintű részletezettség felel meg a céloknak?
- Azonosítani kell-e a tájkarakter típusokat és területeket is?

Ítéletalkotás- értékelés

- Milyen értékelést kell végeznünk az elemzés célja szerinti információk szolgáltatásához?

Emberek, erőforrások, időzítés

- Kik az érintettek, mikor és hogyan kell őket bevonni?
- Milyen képességekkel kell rendelkezniük?
- Milyen mértékben használjuk a térinformatikát?
- Hogyan tükrözi az elemzés az évszakok különbözőségét?

Eredmény

- Milyen karakterleírás szükséges?
- A tájkarakter leírás különállóan is elvégzendő a rákövetkező értékeléstől függetlenül?
- Milyen formátumban készül a végeredmény: jelentés, CD, video, interaktív web oldal?
- Hogyan történik az eredmény frissítése?

SZÁNDÉK ÉS CÉL

Amint láttuk a fentiekben a tájkarakter elemzést számos célra (ld.1.15) használják: lehet valamely specifikus alkalmazás az elemzés közvetlen célja, de készíthetünk egy megalapozó tájinventáriumot és leírást is, amelyet csak később használnak fel valamely egyedi célra. Ezért olyan lényeges elválasztani az értéktelen leírást az értékeléstől.

LÉPTÉK ÉS RÉSZLETEZETSÉG

3.3. Az elemzés célja meghatározza a részletezettséget. Nem szükséges például részletes lakóépület-leltárt készíteni, ha országos tájkarakter-lehatárolást végzünk. E pontos alapos megfontolás szükséges, mert a léptékválasztás a vizsgálat erőforrásigényét, költségeit és az eredményt is döntően befolyásolja.

Kapcsolódás a meglévő elemzésekhez

3.4. Minden új tájkarakter elemzésnek illeszkednie kell a nemzeti keretbe és figyelembe kell venni a kisebb léptékeket is. Ügyelni kell arra, hogy, amennyiben lehetséges, az adminisztratív határokhoz is átfedésmentesen csatlakozzunk.

Lépték

3.5 A nemzeti, a megyei/kistérségi és a helyi szintnek legmegfelelőbb léptékről a 2.14. fejezet tartalmaz leírást.

A részletezettség szintje

3.6 Itt is a célt kell szem előtt tartani. Esetenként elég a karakter típusok lehatárolása, máskor több részletet hordozó karakter területek is azonosítandók, vagy az egyedi elemek előfordulása, gyakorisága, kiterjedése is meghatározandó, ha például az elemzés monitoring célokat szolgál.

ÉRTÉKELÉS

3.7 A munka célja határozza meg, hogy milyen értékelést végzünk. Azoknak, akik használni fogják az eredményeket, részt kell venniük a vázlat előkészítésben. Például, a tervezési stratégiáknál, útmutatóknál meg kell határozni, hogy az értékelés hogyan történjen, mi a leginkább megfelelő az egyes tájtípusok és/vagy területek esetében. Ezeket a témaköröket részletesen a 7. fejezet ismerteti.

EMBEREK, ERŐFORRÁSOK ÉS IDŐZÍTÉS

3.8 Nagyon fontos felmérni, hogy a tájkarakter elemzés kivitelezéséhez milyen szakértők és mennyi idő szükséges. A készségek és a felhasznált idő a léptékekkel és a részletezettség szintjével együtt egyértelműen meghatározzák az elemzés költségét. A stratégiaalkotást sok esetben még egy nagyon szerény tájkarakter elemzés is jól segíti adatokkal, információkkal, még egy olyan is, amelybe viszonylag kevés szakértőt vontunk be és nem alkalmaztunk térinformatikai módszereket.

Az érintettek bevonása

3.9 A tájvizsgálat kiterjedésének meghatározásakor, a területlehatárolásnál szükséges a helyi szereplők, az érintettek bevonása. Ennek kapcsán három dologról kell döntenünk:

- a vizsgálatba bevonandó érintettek köréről;
- a munkafázisról, amelyben közreműködni fognak;
- a módszerekről, amelyeket használunk.

SZÜKSÉGES ISMERETEK

3.10 **A tájkarakter elemzés számos speciális területről igényel ismereteket, ideértve a tájtörténetet, a tájrégészetet, az ökológiát, a mezőgazdaságot, az erdészetet és a tervezést.** Fontos, hogy a munka kezdetén egy „mag” munkacsoportot alakítsunk ki, akik komplementer ismeretekkel rendelkeznek, úgymint tájspecialisták és tervezők. Ők elvégezhetik a terepi felmérés és a tanulmánykészítés döntő részét, folyamatosan felügyelik és áttekintik a munkát és az eredményeket. Más specialistákat akkor vonhatunk be, amikor szükségessé válik. A térinformatikai ismeretek növekvő jelentőségűek, csakúgy, mint azok a kommunikációs készségek, amelyek segítik az érintettek bevonását.

3.11 A **térinformatikai rendszerek** egyre nagyobb szerepet játszanak a tájkarakter elemzés során, mint a munkafolyamat eszközei. A hardverek és szoftverek hozzáférhetősége és a tájkarakterrel kapcsolatos digitális adatok elérhetősége alapvető fontosságú a munkában. Ma már mindkettő fejlettnak mondható. Ez azt jelenti, hogy egyre inkább megszokottá válik a tájkarakter elemzés különböző szakaszaiban, a tájértékek változásának rögzítése során a térinformatikai alkalmazások használata. A számítógép használatát nagyban meghatározza a munka léptéke, a források, valamint az, hogy az alapadatok mely része áll rendelkezésre már digitális formában. Különösen akkor jelent segítséget a térinformatikai használata, amikor különböző létékű tematikus térképeken található információkat szeretnénk kezelni, összevetni és korrelációjukat, kapcsolatukat feltárni.

A térinformatikai alkalmazások előnyei továbbá:

- lehetővé teszik a térképi információ magas színvonalú megjelenítését;
- összekapcsolják az adatbázisokat és ezáltal rendszerbe foglalja az adatainkat;
- rugalmas kimenetet tesznek lehetővé, amely egyszerűen frissíthető és finomítható a későbbiekben, ha több információ áll rendelkezésre.

3.12 A térinformatika alkalmazása és a számítógépes elemzés azonban nem mehet a karaktert nagyban meghatározó valós megfigyelés, a percepció és az esztétikai tényezők feltárásának rovására. Ugyancsak nem lehet eltekinteni az érintettek bevonásától.

Évszakok és időzítés

3.13 A tájak az évszakok szerint változnak, mind fizikai megjelenésük mind érzékelésük tekintetében. Az terepbejárás, amennyiben lehetséges, fontos hogy több évszakban történjen és lehetőleg ne télen végezzük, amikor rövidek a nappalok és a fényviszonyok is gyakran alkalmatlanok a tájkép megfigyelésére és a fényképezésre. Amikor elkerülhetetlen, hogy a terepi munka a tél közepén történjen, akkor egy ellenőrzés szükséges egy másik évszakban.

EREDMÉNYEK

3.14 A tájkarakter elemzést összefoglaló jelentések, tanulmányok általában **nyomtatott formátumban** készülnek, megfelelő léptékű térképekkel kiegészítve. A nyomtatott dokumentáció valószínűleg a továbbiakban is fontos lesz, azonban ma már számos egyéb lehetőség kínálkozik, mint például weboldalak, CD romok, videók használata, amelyek lehetővé teszik, hogy egy szélesebb közönség még életszerűbben és érzékelhetőbben kapjon tájékoztatást. A célzott közönség alapvető tényező annak eldöntésében, hogy hogyan mutassuk be és hogyan adjuk közre az eredményeket¹².

3.15 Az elemzés **digitális formátumú közlése**, internet vagy CD használata jelentősen elősegíti az eredmények rendszeres frissítését. Ez különösen abban az esetben válik fontossá, amikor az egész elemzést alátámasztó adatállomány digitális formában jelenik meg. Kiseb a jelentősége, ha csak az írott dokumentum egy digitális változatáról van szó. Amikor a források korlátozottak, az ügynökségek szívesebben alkalmazzák a digitális formátumot, mivel ebben ún. **nyitott-végű adatbázis** tárolható több térképfedvénnyel, amelyhez további információk adhatók idővel. Emellett készíthető hagyományos nyomtatott jelentés, de ez esetben az előállítás és a frissítés költségesebb.

¹² A 4. Tematikus Útmutató ezt a témakört részletesebben tárgyalja.

3.16 Akármilyen formátumú is a tájkarakter elemzés dokumentációja, fontos hogy a karaktermeghatározás folyamatának összegző bemutatása - különösen a karaktertípusok és/vagy területek térképei és azok karaktereinek leírása - és a döntéshozást informáló értékelés különváljon.

Vázlatkészítés

3.17 A munkát akár konzultánsok, akár az ügynökségek belső munkatársai készítik, nagyon fontos, hogy legyen egy világos vázlat. A vázlatnak közös kiinduló referencia pontot kell adnia a teljes munkafolyamathoz. Meg kell határozni a léptéket és a megkívánt részletesség szintjét, a felmérésbe bevont szereplők körét, megkülönböztetve azokat, akik érdeklődést mutatnak és akik az adott területen élnek. A jól elkészített vázlat biztosítja, hogy a megfelelő erőforrások álljanak rendelkezésre a feladathoz, ide értve a felmérésbe bevont személyeket, a felmérést végzőket és a támogatókat.

3.18 Előzetes terepbejárás szükséges a vázlat készítése során, vagy legalább az elemzés nagyon korai szakaszában. Ez lehetővé teszi, hogy megismerkedjünk a táj alapvető természetével, földrajzi vonatkozásaival és hogy általános impressziót nyerjünk a karakter variációkról. Az előzetes bejárás sokkal hitelesebbé teszi a vázlatot és hozzájárul bizonyos gyakorlati feladatok elvégzéséhez, amelyek majd elősegítik a megfelelő színvonalú elemzés készítését.

A jó gyakorlat fő pontjai

A tájkarakter elemzés tervezése során figyelembe kell venni:

- az elemzés célját;
- a léptéket és a megkívánt részletezettséget;
- a döntések típusát, amelyekhez az értékelések készítenődők;
- a bevonható személyeket, képességeket, erőforrásokat;
- a feladat elvégzéséhez szükséges időt;
- a dokumentáció formáját.

Mindezek meghatározzák a gyakorlati kivitelezés költségét.

4. Irodai előkészítő munkálatok

BEVEZETÉS

4.1 Az irodai előkészítő munka az **információgyűjtésre koncentrál, a tájkarakter elemzés kontextusát, tematikájának összefüggésrendszerét határozza meg. Kiterjed a különféle tájtényezőket ábrázoló térképszelvények készítésére, amely a közös karakterrel rendelkező területek lehatárolásának alapja, amelyeket később ellenőrizünk a terepen. A belső előkészítő munkálat és a terepmunka kapcsolata iteratív, mert a terepen is felmerülnek olyan kérdések, amelyek további belső munkálatokat tesznek szükségessé. A belső előkészítő munka a terepi munkát megalapozza azáltal, hogy alapvető információkat szolgáltat a területről. A gyakorlatban biztosítani kell a megfelelő időt ennek a munkaszakasznak az elvégzésére.**

INFORMÁCIÓGYŰJTÉS

4.2 Az előkészítő munka során az alábbi információkat szükséges áttekinteni, illetve beszerezni:

- a terület múltbeli tájkarakter leírása;
- a különböző védelmi területek, értékek és ezek eloszlása, például:
 - tájvédelmi területek
 - történeti kertek és parkok és tervezett tájak
 - különböző védettségi kategóriájú és nem védett természeti területek
 - műemlékek
 - csataterek
- irodalom
 - geológiáról
 - helyi építészetről
 - régészetről
 - történelemről és élővilágról
- releváns politikák és formális dokumentumok, mint pl:
 - *környezeti és természetvédelmi tervek, stratégiák,*
 - a törvény által szabályozott és rendezési tervek
 - fejlesztési tervek
 - vidék stratégiák
 - erdőstratégiák
 - turisztikai stratégiák

Fontos lehet áttekinteni a korábbi tájelemzéseket, mindazokat, amelyek az adott területre illetve a környező területekre vonatkoznak, valamint az országos tájtipológiákat, amelyek keretet adnak a helyi elemzéshez.

TÉRKÉPEK VIZSGÁLATA, TÉRKÉPFEDVÉNYEK KÉSZÍTÉSE

4.3 A térképek és a légifelvételek vizsgálata (ld. 4.1 tábla) hozzájárul a madártávlati nézet megértéséhez, amely különösen fontos annak eldöntésében, hogy a különböző tényezők miképpen formálják a tájat, hogyan hatnak együtt a tájkarakter mintázat kialakításában.

4.1 tábla: Információforrások az előkészítő munkálatokhoz

Téma	Lehetséges források Magyarországon
Geológia	Magyar Állami Földtani Intézet Magyarország földtani térképeinek szelvényei (1:200 000) Némely hegységekről részletesebb földtani térképek (pl. Aggtelek-Rudabányai hegység 1:100.000-es méretarányú földtani térképe, vagy a Balaton-felvidék középső részének földtani térképe, M=1:50 000) Agrotopográfiai térképek az ország egész területére M=1:100.000-es léptékben Folyamatban van Magyarország 1:100.000-es digitális térképsorozatának előállítás
Domborzat	Magyarország digitális domborzati adatállománya, FÖMI térképi adatbázisa, M=1:100.000 MTA Földrajztudományi Kutató Intézet
Talajok	MTA-TAKI térképi adatbázisa, M=1:100.000 Talajvédelmi-és Növényegészségügyi Állomás M=1:100.000-es és M=1:25.000-es térképei Agrotopográfiai térkép az ország egész területére M=1:100.000-es léptékben
Vegetáció	1:200.000-es országos, bizonyos tájakra részletesebb vegetáció térkép (pl. Bükk-hegységre 1: 10 000-es) Folyamatban van NKFP (Bartha D.)
Fás növényzet/Erdőborítás	Magyarország erdőterületeinek digitális adatállománya (FM Erdészeti Hivatal térképi adatbázisa, M=1:10 000)
Tájhasználat és táblahatárok/táblamintázat	FÖMI CORINE Land Cover (felszínborítási) adatbázisa, M= 1: 100.000, 1: 50.000
Településmintázat, úthálózat	Jelenkori: Magyarország topográfiai térképei M=1:200.000, 100.000; 50.000; 25.000; 10.000-es léptékben. Történeti: Katonai felmérés szelvényei (Hadtörténeti Térképtár, 1: 28 800, 1: 25 000)

Az elkészítendő térképfedvények ideálisan a következőket tartalmazzák:

Természeti tényezők

- geológia
- domborzat
- folyó és csatornahálózat
- talajok
- felszínborítás (beleértve a természetközeli vegetációt)

Kulturális/társadalmi tényezők

- tájhasználat (beleértve a gazdálkodási típusokat)
- településmintázat
- a táblahatárok, zártság,
- a táj történeti dimenziója

4.4 Ha a rendelkezésre álló források korlátozottak és az idő kevés, akkor az előkészítő munka a geológia, a domborzat és a településmintázat áttekintésére korlátozódik. Ezekben az esetekben lehetőségünk van, hogy később frissítsük és kibővítsük az adatbázist, különösen a történeti dimenzió vonatkozásában.

4.5 **A térképfedvények készítése során általában a legjobb, ha a nyers információkat értelmezzük, majd azonosítjuk azokat a tényezőket, amelyek valóban hatással vannak a tájkarakter kialakulására.** Például, a digitális terepmodellből a szintvonalakat interpretálni kell olyan domborzati alakulatokká, mint például, völgyek, platók, szurdokok, dombok, hegycsúcsok, és a tájhasználati kategóriákat is le kell vezetni a gazdálkodási típus adataiból, vagy a felszínborítási és a földhasználati felmérésekből.

Természeti tényezők

4.6 A **geológiai** információk *a viszonylag nagyleptékű (1:200.000) földtani, vagy az M=1:100.000-es agrotopográfiai térképekről származnak. Az ország egyes térségeiben már rendelkezésünkre áll a részletesebb 1:50.000 léptékű geológiai térkép is.*

4.7 A **domborzat** gyakran az egyik legfontosabb hatótényező a tájkarakter kialakulásában, különösen a dombságok és a hegyvidékek esetén. A domborzat vizsgálatának számos módszere létezik. Legáltalánosabban színezett térképet készítünk szintvonal intervallumokkal, amelyek segítenek elkülöníteni a magassági információkat a térkép egyéb információitól. Másik módszer a digitális adatbázis használata, amellyel egyértelműen kimutatható a terület topográfiai változása. Ezentúl, lehet lejtőkategória és kiettség vizsgálatot is végezni. Ha digitális formában vannak hozzáférhető adatok, akkor néhány számítógépes elemző módszerrel, a digitális terepmodellből ezek a fedvények viszonylag egyszerűen előállíthatók. Ha időnk lehetővé teszi, a légifelvétel sztereoszkópikus vizsgálata is nagyon hasznos lehet a domborzati formák feltárásában.

4.8 A **folyóvizek és csatornák hálózata** szintén fontos szerepet játszanak a tájjellegben. Az eredeti folyóárterek elhelyezkedése meghatározható az alluviumok kiterjedéséből. A vízfolyásokról szóló adatok beszerezhetők a topográfiai térképek adatbázisából, azonban összetettebb adatok, például a fő folyók szennyezési szintjei, amelyek relevánsak lehetnek egy részletesebb munkában a *Környezetvédelmi Felügyelőségektől* szerezhetők be.

4.9 A **domborzat és a vízrendszer** információi hasznosan kombinálhatók az egyes topográfiai egységek bemutatásához, mint például a dombos területek, fennsíkok, széles és szűk völgyek, vagy meredek lejtők esetében, amelyeket ún. domborzati forma egységként lehet térképezni. Ezek gyakran szoros összefüggésben vannak az alatta levő geológiai aljzattal, és így e térképek kombinálhatók, összevonhatók. A geológiai, geomorfológiai egységek a táj fizikai „csontvázát” határozzák meg, amíg a talajok és a növényzet pedig a „húst” adják.

4.10 A **talajtípusok** levezethetők az *agrotopográfiai térképekből és a Talajvédelmi Szolgálat* adataiból, de ezek szintén jelentős interpretációt igényelnek, ahhoz, hogy meghatározhassuk a releváns kategóriákat, amelyek a legfontosabbak a karakter egységeknél.

4.11 A **növényborítás** számos információforrással összefügg, amelyet nehéz egy megfelelő részletezettségű szintre egyszerűsíteni. Az információforrásokhoz tartoznak:

- élőhelytérkép
- felszínborítási térkép
- természeti területek leírása

4.12 A **fás növényzet borítottságról** több forrásból kaphatunk információt. *Elsősorban a Corine felszínborítás térképei, a topográfiai térképek és az Országos Erdőállomány Adattár szolgálnak információforrásként.* Ha az erdőterületeken kívüli térségekről még részletesebb információ szükséges a fás borítottságról, például a fasorokról, akkor légifelvételek interpretációja szükséges. Ez bár nagyon időigényes, azonban rendkívül hasznos kistérségi, helyi léptékben.

Kulturális tényezők

4.13 Az emberi tevékenység jelentős mértékben meghatározza az angol és a *magyarországi* tájak karakterét is. Három fő dimenzió veendő figyelembe:

- a tájhasználat és a kezelés,
- a települések és az épületek karaktere,
- a mezőgazdasági táblák, határaik típusa és mintázata.

4.14 A brit és a *hazai* tájkarakter különösen az említett tényezők jelenlegi hatásai által alakul, de az időtávlat és a történeti dimenzió is nagyon fontos. Gyakorlatilag Anglia és *Magyarország* valamennyi tája az emberi tevékenység által átalakított. Fontos a múltbeli viszonyok megértése, a viszonylag érintetlen területek meghatározása, valamint annak vizsgálata, hogy a különböző történelmi korok milyen mértékben változtatták meg a jelenlegi tájkaraktert.

4.15 A **földhasználattal** kapcsolatos térképi információ számos helyről beszerezhető, ideértve a fent említetteket is, amelyek a vegetációborítással kapcsolatosak. A légifotók aktuális információt nyújtanak, viszont interpretációjuk időigényes és drága.

4.16 A **településmintázat** nagyregionális és kistérségi keretek között tekinthető át a topográfiai térképeken és a területrendezési tervekben.

4.17 A **táblamintázat, zártság** a *Corine felszínborítás adatbázisokból, a 1:25.000-es és 1:10.000-es topográfiai térképekből,* valamint a légifotókból interpretálhatók. A térképi elemzés azonban csupán a jelenlegi települési mintázatok és zártsági jellemzők megértésére alkalmasak, nem tartalmazzák a történelmi dimenziót *ezért amennyiben mód van rá a katonai felmérések térképszelvényeit is vonjuk be a vizsgálatba.*

4.18 A **táblarendszerek és települések** gyakran elválaszthatatlanok és együttesen meghatározzák a táj megkülönböztető struktúráját. A kistáblás, hagyományos gazdálkodás térségeiben sok szegély, a domborzatot és a vízrajzot követő formák, nagy változatosság látható, ellentétben az ún. 'tervezett tájakkal', melyeknél nagytáblás, geometrikus mintázat jellemző. Minden összekötő elem, illetve határvonal hatással van a tájkarakterre. (4.2 ábra)

4.1 ábra. Táblamintázatok

Kisparcellás táblamintázat,
Hannay, Orkney

(Forrás: 1: 25,000 OS térkép)

Középkori táblamintázat, (Történelmi táj)
szabálytalan táblákkal vagy sűrű cserjesorral,
erdővel körülhatárolva,

High Weald, East Sussex.

(Forrás: első OS térkép kiadás).

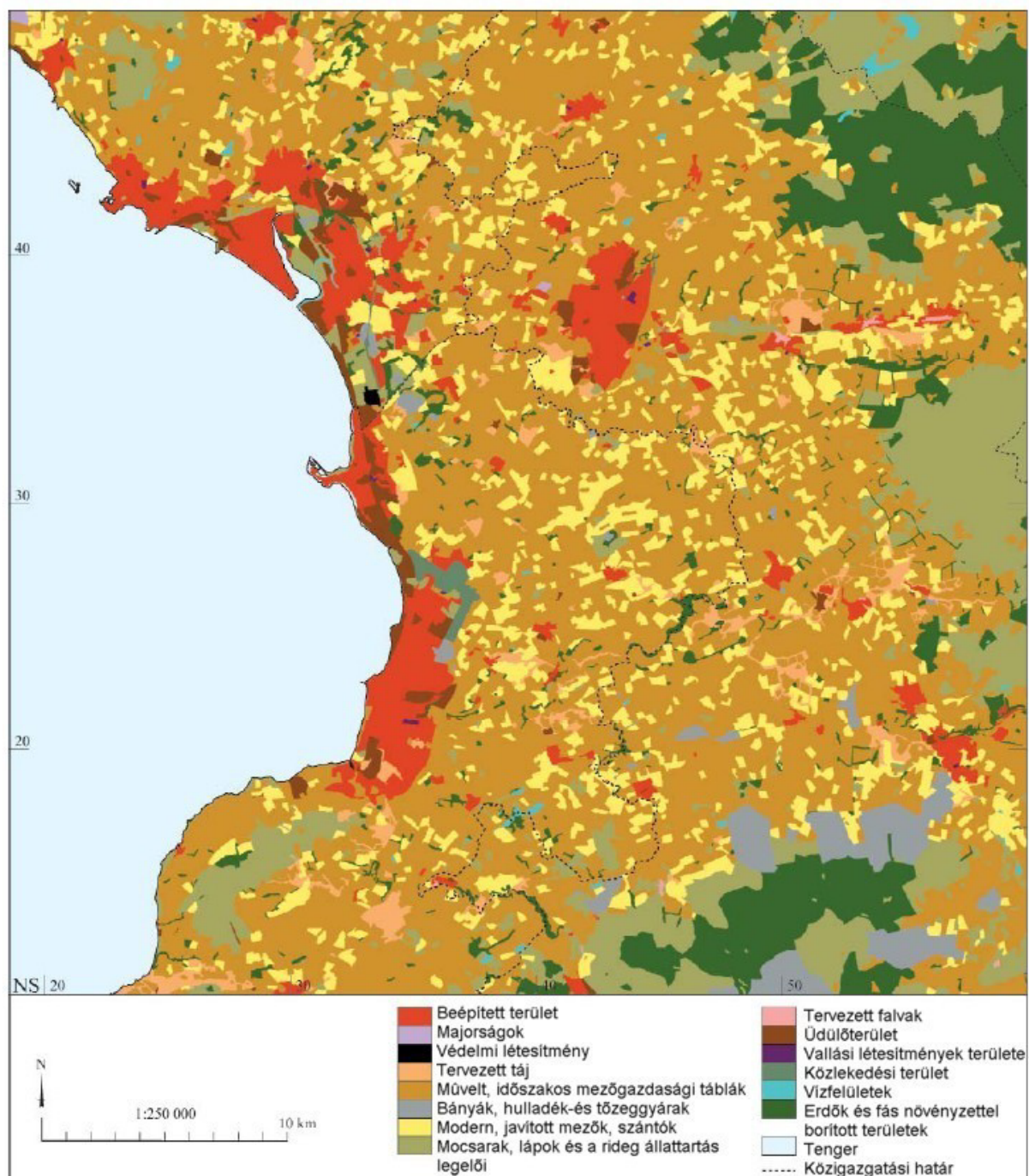

Zárt, körülhatárolt táblamintázat, (Tervezett
táj) szögletes táblákkal, Houghton,
Shropshire környékén

(Forrás: első OS térkép kiadás).

4.2. Ábra. Történelmi tájhasználat elemzés

Forrás: Ősi és Történelmi Műemlékek Skót Bizottsága (RCAHMS), Skót Régészeti Szolgálat és Ayrshire Szerkezeti Terv készítő tervezőcsoport (2001)

© Crown Copyright: RCAHMS; HS; OS.

A történelmi tájhasználat elemzés az egykoron előfordult összevont tájhasználat kategóriákat mutatja be, valamint a modern kori átalakításokat (sárgán jelölt), ahol az egyenesvonalú táblahatárok mintázata jelent meg.

A történeti dimenzió megértése

4.19 Az időtávlat megértése szakértői elemzést kíván. A határok, választóvonalak kora a táblaformától és táblamintázatból vezethető le, de csak a gyakorlott, tapasztalt szem számára. Angliában kidolgozták a „Történeti Tájkarakter Elemzés¹³” módszerét Skóciában pedig a „Történeti Tájhasználat Elemzés¹⁴” módszerét alkották meg, amelyek nagyban hozzájárulnak a tájkarakter történeti dimenziójának megértéséhez.

4.20 A történeti tájkarakter, vagy tájhasználat elemzés önálló térinformatikai alapú segédlet, amely elkülönül a tájkarakter elemzéstől. A táj történeti dimenziójával, összefüggéseivel foglalkozik az egyes területek, műemlékek esetében és összeköti a múlt vizsgálatát a tágabb értelmű tájkarakter-meghatározással. (4.2 ábra). A tájkarakter elemzéssel párhuzamosan vagy azt megelőzően készülhet. Nagy előnyt jelent a jelenkori és a történeti vizsgálat együttes végzése. Az a tanulmány a leginkább megfelelő, amely a tájkarakter elemzést kombinálja a történeti elemzéssel¹⁵.

4.21 Jelenleg a történeti tájkarakter meghatározás Angliában és Skóciában jelentősen előrehaladott. Ahol rendelkezésre áll, ott felbecsülhetetlen segítséget jelent a tájkarakter elemzéshez. Ahol nem létezik, ott tájtörténészek, archeológusok és történeti földrajzosoknak szóbeli véleményére kellene támaszkodni a tájváltozás vizsgálatánál. Ideálisan ez a hiány egy teljes tanulmány elkészítésével pótolható, ami gyakorlatilag a tájkarakter elemzés elkészítése után is következhet.

A térképfedvények összevetése

4.22 Miután elkészültek a különböző fedvények (4.3 ábra) az összevetések révén a közös karakterű területeket azonosítjuk, majd a terepen teszteljük a és értékeljük az előzetes határmegvonást. A fedvényeknek egyértelmű összefüggéseket, korrelációkat kell mutatniuk a különböző tényezők között és a potenciálisan azonos karakterű területeket kell azonosítaniuk. Ez a munka manuálisan végezhető, azonban már egyre inkább növekszik a térinformatikai és egyéb számítógépes módszerek szerepe.

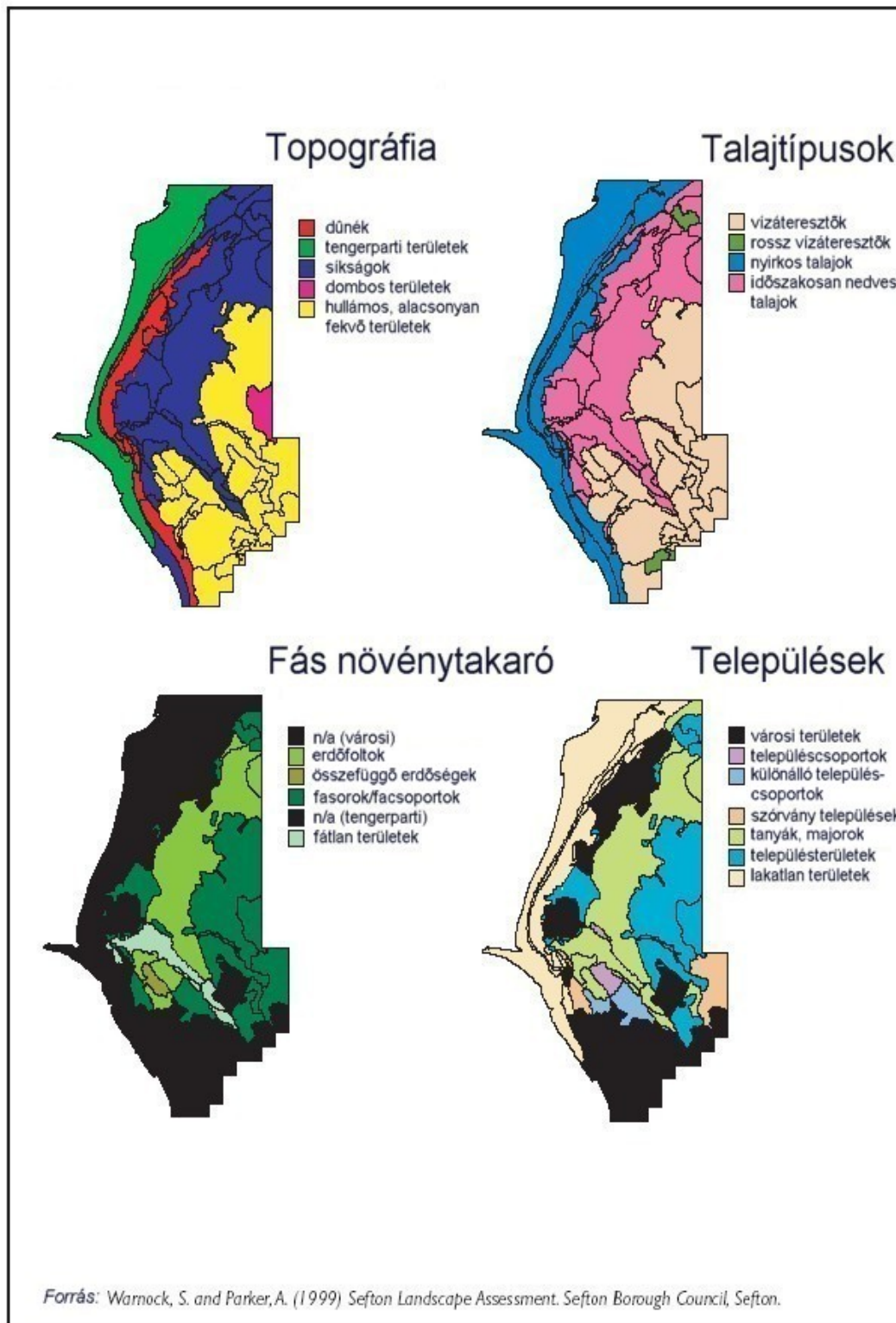
4.23 Ebben a fázisban az alkalmazott felbontás a vázlattól függ, valamint az összegyűjtött térképi információtól és magától a tájkaraktertől. Néhány esetben, a felvázolt tájkarakter típusok mintázata egyértelmű lehet és fel lehet osztani azokat tájkarakter területekre is. Más esetben nincs olyan különböztető mintázat, amely rögtön nyilvánvaló, ekkor a terepmunka csak egy egyszerű, a felmérési területre vonatkozó térképpel kezdődik, amely sejteti, hogy vannak megkülönböztethető, egyértelmű karakter egységek.

¹³ Historic Landscape Characterisation, készítette az English Heritage, Anglia Örökségével foglalkozó szervezet.

¹⁴ Historic Land-use Characterisation, készítette a Historic Scotland elnevezésű szervezet Skóciában.

¹⁵ További részletek a történeti tájkarakter-meghatározásról az 5. Tematikus Útmutatóban olvashatók.

4.3 ábra: Sefton tájelemzése során alkalmazott térképfedvények

A jó gyakorlat fő pontjai

Az irodai előkészítő munkálatok jelentősége

Az irodai előkészítő munkálatok a tájkarakter elemzés első lépesei között végzendők, e nélkül az elkövetkezendő terepmunka fókuszátlan és erőforrásokat pazarló. Az előkészítő munkálatok célja a hozzáférhető adatok begyűjtése, térképfedvények készítése legalább a geológiára, domborzatra, felszínborításra és települési mintázatra vonatkozóan. Ezen fedvények összevetése a hasonló karakterű területek (felvázolt tájkaraktertípusok és/vagy területek) amelyeket a terepen tovább lehet finomítani és ellenőrizni.

A térinformatika alkalmazása

A térinformatikai módszerek nagyon hasznosak lehetnek a térképfedvények összevetésekor, a felvázolt tájkarakter típusok és/vagy területek azonosításában és ezeknek a terepen történő határmegvonásának előkészítésében. A térinformatika előnye, hogy képes térképi információkhoz adatokat rendelni és rugalmasságot biztosít azáltal, hogy lehetővé teszi a dokumentációk frissítését.

A történeti dimenzió figyelembe vétele

Angliában a 'Történeti Tájkarakter Elemzés', Skóciában a 'Történeti Tájhasználat Elemzés' segíti a tájak történeti dimenziójának megértését. Ezek a tanulmányok igen értékesek a tájkarakter elemzés számára is. Ideális esetben ezeket a tájkarakter meghatározás folyamatába kellene integrálni ahhoz, hogy az elemzésben a táj történetiségét is bemutathassuk. A történeti vizsgálat a jelen karakter-meghatározás előtt is elvégezhető, ekkor a meglévő dokumentáció jelentős segítséget ad az előkészítő munkálatokhoz. Abban az esetben, amikor a történeti elemzést a tájkarakter-meghatározás után kell készíteni, akkor a már meglévő elemzés kiegészítését és megerősítését szolgálhatja.

Frissítés

Amikor az források korlátozottak, az Ügynökségek olyan elemzéseket javasolnak, amelyek megalapozzák a további információk gyűjtését a későbbiekben.

5. Terepi felmérés

BEVEZETÉS

5.1 A terepi felmérés fontos információkat szolgáltat, megmutatja, hogy miképpen látják a tájat az emberek. Meghatározza továbbá azokat a kulcselemeket, vagy tényezőket, amelyek az irodai előkészítő munkák alapján nem nyilvánvalóak, valamint segít a terület esztétikai és perceptuális minőségének rögzítésében. Nagyon nagy területek esetén elsősorban a térképi és irodalmi forrásokra támaszkodunk, azokat megerősítés és ellenőrzés céljából terepi felméréssel kombináljuk. Kisebb terület esetén általában több összehasonlító terepi felmérést végzünk. A kistérségek, vagy települések elemzésekor célunk mindegyik, az előkészítő munkálatok során felvázolt tájkarakter típus illetve tájkarakter terület felmérése.

A TEREPI FELMÉRÉS TERVEZÉSE

5.2 A terepi felmérés alapos megtervezése alapvető fontosságú az idő és a források hatékony kihasználáshoz. A cél a kutatási terület átvizsgálása, az összes felvázolt tájkarakter típus illetve terület felkeresése, és minél több információ gyűjtése. A terepi bejárás útvonalát is ehhez tervezzük, mindegyik terület körül három pontot jelölünk ki ahhoz, hogy a tájról reprezentatív képet kapjunk. Minden egyes pont könnyen megközelíthetőnek és szigorúan a kérdéses területen belül kell lennie. Például, gyakran hajlamosak vagyunk magas pontok kiválasztására, mivel azok széles látóteret biztosítanak. Ezekről a pontokról viszont gyakran több tájtípus is látható, ami zavarhatja a felmérést. Azonban a magasban fekvő pontok hasznosak is lehetnek a tájékozódásban és általános átnézeti képet nyújtanak, valamint a tájkarakter típusok, vagy a tájhatárok megerősítésében, ellenőrzésében és finomításában is szerepük lehet.

5.3 A tapasztalatok azt mutatják, hogy a felméréseket legcélszerűbb párban megvalósítani. A páros munka segít a tájékozódásban, az egyidejű adatrögzítésben, valamint segíti a tájról alkotott véleményekben a konszenzust. Az ideális párosítás a terepi munkához két tájszakértő lehet, akik a tájról széles körű áttekintő felvételezést készíthetnek. Esetenként a tájszakértő mellett ökológus, régész, vagy tájtörténész is hasznos segítség lehet, hiszen ők egy specifikus szakterület szempontjából képesek információk gyűjtésére a tájtényezők. A legideálisabb helyzetben három, vagy még több szakember is együtt dolgozhat.

A TEREPI INFORMÁCIÓK RÖGZÍTÉSE

5.4 A részletes terepi felmérés célja annyi információ gyűjtése, amennyi szükséges:

- a karakter leírásához;
- az esztétikai és látványi jellemzők leírásához;
- a karakter típusok és területek lehatárolásához;
- a belső munkálatokból származó adathalmaz kibővítéséhez és frissítéséhez;
- a tájak jövőjével kapcsolatos döntések segítéséhez.

5.5 A terepen szerzett információkat a speciálisan e célra készített terepi jegyzőkönyvben rögzítjük. Ez segíti a felvételezőket, hogy szisztematikus észrevételeket tegyenek és azokat következetesen rögzítsék. A terepi felmérési jegyzőkönyv (5.1 ábra) az alábbiakat tartalmazza:

- a különböző pontokban vagy bizonyos területeken megfigyelt karaktervonások írásos bemutatását;
- magyarázatokkal ellátott vázlatrajzot;
- adatokat a tájelemekre és azok jelentőségére vonatkozóan;
- információkat az esztétikai és látványi tényezőkre vonatkozóan;
- megjegyzéseket a táj állapotáról, érzékenységéről és a tájgazdálkodásról.

A jegyzőkönyvben az itt felsoroltak rögzítésének részletezettsége mindig a konkrét esettől függ, a formanyomtatvány egyénileg készítendő minden vizsgálatnál.

5.6 A terepen készített vázlatos leíró bemutatásnak tartalmaznia kell a tájkarakterről szerzett benyomások lényegi ismertetését. Be kell mutatnia a tájat alkotó elemeket és azok kölcsönhatását, valamint a táj esztétikai és látványi jellemzőit. Célszerű ebben a munkafázisban inkább több adatot rögzíteni, mint túl keveset, mivel ezek a leírások igen értékesek lesznek a végleges tanulmány elkészítése során.

5.7 A jegyzőkönyv előnyomtatott válaszkategóriái, melyek egyaránt használhatók a tájelemek leírásánál és a látványi, esztétikai jellemzők bemutatásánál, fontosak a felvételezők számára a feljegyzések készítésekor. Egyszerűen eszközként segítik az elemzést végzőket, hozzájárulnak ahhoz, hogy pontosan le tudják írni a vizsgált tájat, de önmagukban nem tekinthetők elemzési módszernek. Standard, általánosan használható jegyzőkönyvet nem tudunk alkalmazni, hiszen minden felvételezés különböző. A megadott válaszkategóriák lehetnek nagyon egyszerűek és szelektívek, de lehetnek összetettek is, foglalkozhatnak például azzal, hogy mennyire szembetűnők a tájban a különböző elemek.

5.1 Ábra: Minta adatlap helyszíni terepi felvételhez

ERM Tájcsoport: Terepfelmérés jegyzőkönyv minta

Nézőpont száma:	5 (Kelet)	Hely:	Sidbury- hegy (délkeleti oldal)	Időpont:	14/02/01	Vázlat rajz:	Délkeleti oldal Tidworth irányába
Panoráma kép száma:	Film 2- 19-16 Síkvidéki meszes talajú						
Tájkarakter típus:	Erdős táj						
Tájkarakter terület:	Perham-Milston down						
Geológia:	Felső mészkő formáció						

Topográfia:

Sík	síkság, alföld	száraz meder
Hullámos	hullámos, alacsonyan fekvő terület	mély szurdok
Dombos	Fennsík	széles völgy
Meredek	Meredek lejtő/sziklák	szűk völgy
függőlegesen tagolt (szakadékos)	Hegység	

Domináns felszínborítás és tájalkotó elemek:

ÉPÜLETEK	ÖRÖKSÉG	GAZDÁLKODÁS	FÖLD HASZNÁLAT	ERDŐTERÜLET /FÁS NÖVÉNYZET	VÍZRAJZ	VONALAS INFRA-STRUKTÚRA
gazdasági épületek	tájház (népi építészeti emlék)	falak	védett parktáj	lombhullató erdő	folyó	út
póznák, adótornyok	kúria, kastély	kerítések	cserjés, csenderes	fenyőültetvény	patak	ösvény
oszlopok	Táblamintázat	sövények	mocsár, ingovány	elegyes erdő	víztározó	gyalogút
ipari létesítmény	Őstörténeti rituális helyek	mező	tőzegláp	mezővédő erdősáv	száraz völgy	keskeny út, utca
település	hegytetőn levő erdő	szántó	csarabos/hangás	fásorok	időszakos vízfolyás	Vasút
városias	egyházi műemlék	javított (intenzív) legelő	természetközeli gyepek	gyümölcsös	kisebb tó	hadit. út, infrastruktúra
építkezés,	háborús emlékek	rideg legelő	nedves rét/kaszáló	Facsoportok	Tó	oszlopok
katonai terület	Vadaskert	vízparti cserjesáv, erdő	fajgazdag gyepek	szoliter fák	víztelenítő árok	adótornyok

Rövid leírás (tartalmazva a fő elemeket, jellemzőket, vonzerőket és kevésbé vonzó tényezőket):

Barátságos alföldi terület településsé, melyet 9 mérföldnyi szakaszon folyó szel át. Magas erdősültség + cserjések, legelőkkel megszakítva + legeltetési gazdálkodás. Hegytetőről kilátás. Prehisztórikus sírhalmok különösen a folyónál. Hosszú és középtávú kilátás Tidworth-ig./Bacon-hegy. Zártság érzet a völgyben.

Tipikus jellegzetességek/Megkülönböztető jellemzők és fontosságuk indoklása:

Dombos táj, a nyílt és zárt (erdős) területek egyensúlya jellemző, fontosak az ellentétek. A sírhalmok elhelyezkedése jelzi a folyó történelem előtti szerepét.

Ritkaság:

Nem ritka. Sírhalmok és elhelyezkedésük, fontos jellemző

Állapot:

Jó. Az erdő-és nyílt területek egyensúlya jellemzi, melyet az erdőgazdálkodás és legeltetés tart fenn.

Látványi értékelési kritériumok:

MINTÁZAT (2 dimenziós):	domináns	határozott	tördelt	határozatlan
LÉPTÉK:	közvetlen	kis	közepes	nagy
SZERKEZET (textura):	sima/egyenletes	változatos	durva/egyenletlen	nagyon egyenetlen
SZÍN:	egyszínű	pasztel	színes/többszínű	erős színek
ÖSSZETETTSÉG:	egységes	egyszerű	sokféle	összetett
TÁVOLISÁG	Vad	távoli	üres	aktív
EGYSÉGESSÉG:	Egységes	megszakított	szabdalt	rendszertelen
FORMA (3 dimenziós):	Egyenes	szögletes	ívelt	kanyargós
ZÁRTSÁG:	szétterülő	nyitott	zárt	körülhatárolt
VIZUÁLIS DINAMIKA:	messze elnyúló	szétterjedő	szórványos	csatornaszerű

Megfigyelés:

BIZTONSÁG:	bensőséges	kényelmes	biztonságos	nyugtalanító	fenyegető
BENYOMÁS:	egyhangú	kellemes	érdekes	kihívó	inspiráló
NYUGODTSÁG:	elérhetetlen	távoli	üres	békés	mozgalmas
TETSZÉS:	nem tetsző/kelmetlen	kellemes	vonzó	szép	

Építészet: (állapot/minőség feljegyzése)

Helyi anyagok (kőzettípus, szín/ szerkezet stb, tégl (szín, méret, vakolat):

Kombinációk (kő és tégl stb.):

Építészeti jelleg (ablak stílusa/ tetőforma):

Településtípus (falu központi zöldterületei, házcsoport, katonai, szórvány): pl. *Modern sakktabla alaprajzú település történelmi (középkori) kanyargós utcákkal a központban*

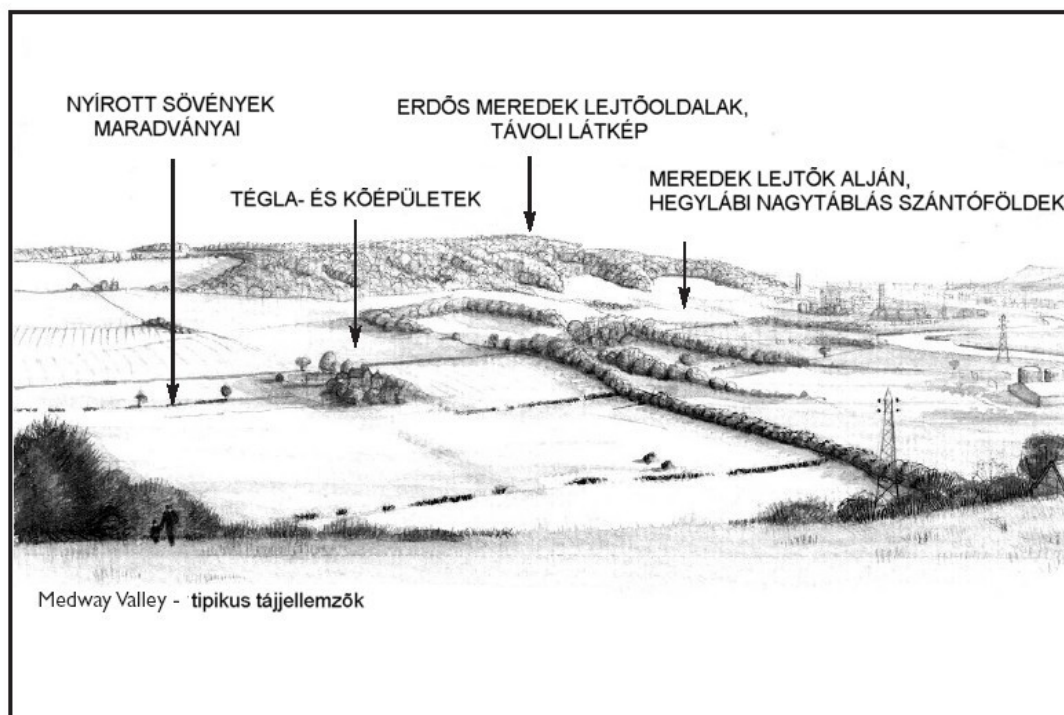
Egyéb megjegyzés: (Feljegyzés szennyezés előfordulásáról, erózió, lepusztult, vagy bolygatott talaj, történelmi jellegzetességek állapota, új ültetvények, helyreállítási munkálatok)

Nincsen

Forrás: ERM (2001) Salisbury Plain Army Training Estate Landscape Character Assessment. For Defence Estates.

Az adatlap lehetővé teszi a munka léptékének megjelölését, a részletesség szintjének meghatározását és a jellemző tulajdonságok helyi elnevezését. Például, Skóciában a „szűk völgy” fogalom helyett használható a „glen” és a „tó” helyett a „loch” elnevezés. A csoportosítás is eltérhet az előírtaktól.

5.8 A **magyarázatokkal ellátott vázlatrajzok** szintén hasznosak a terepi felvételezés során, különösen a különböző tájalkotó elemek kapcsolatának bemutatásakor: pl, hogy hogyan képeznek az erdőterületek határvonalakat a lejtős területeken, vagy hogy milyen mértékben határozzák meg a tájat a fa-és cserjesorok. Ugyancsak hasznosak lehetnek az összetett, jellemző vázlatrajzok a tájkarakter eltéréseinek bemutatásában az összefoglalók készítése során is. (5.2. ábra)

5.2 ábra: Jegyzetetekkel ellátott vázlatrajz

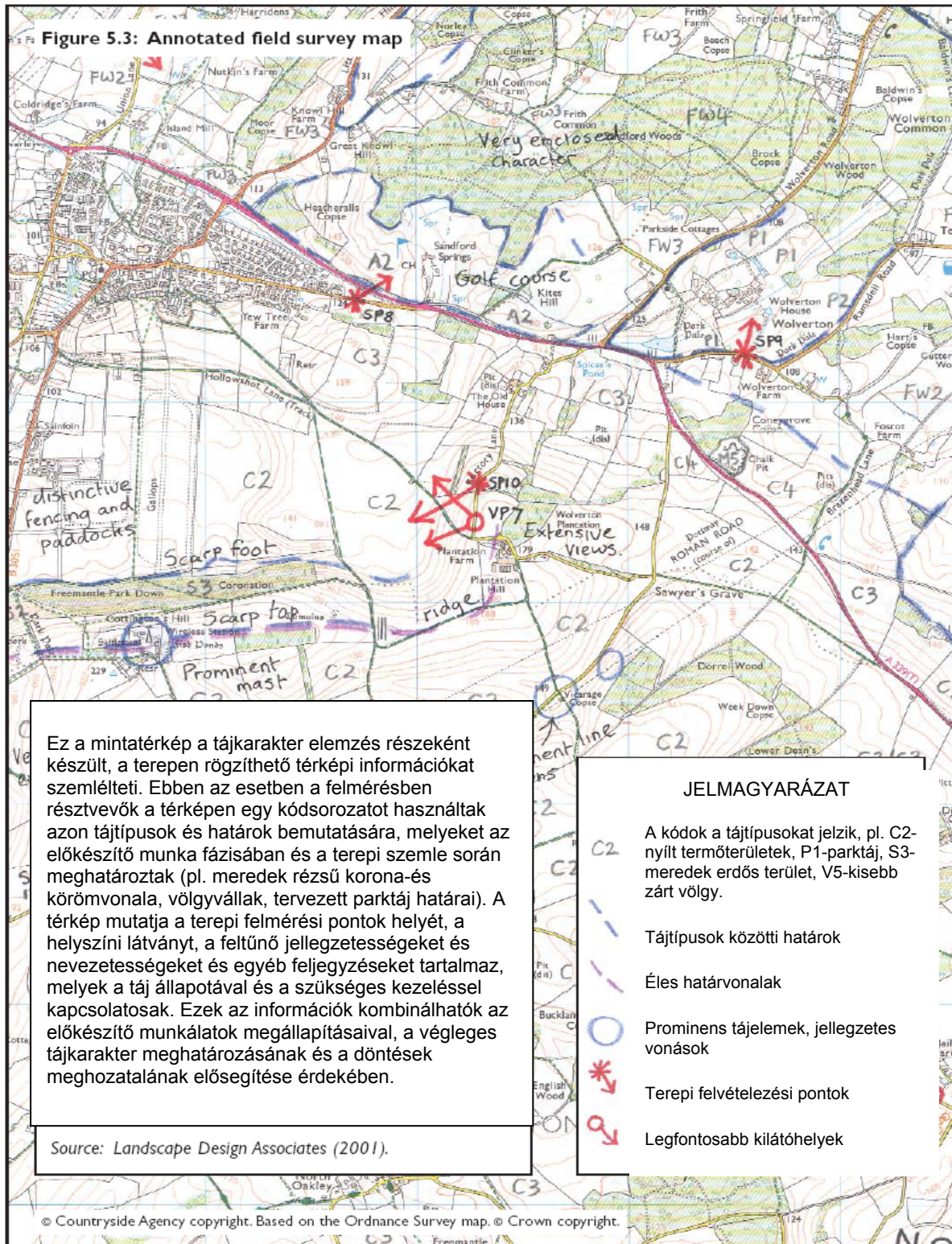
Forrás: Countryside Commission (1995) The Kent Downs Landscape Assessment. An assessment of the Area of Outstanding Natural Beauty. CCP 479. Countryside Commission and Kent County Council.

5.9 Minden egyes felmérési pontból készítsünk **fényképfelvéteket**, amelyek fontos kiegészítő információkat jelentenek és vonatkoztatási pontként is szolgálnak, miután a felmérés már befejeződött. A fotóállvány használata nagyon hasznos, annak ellenére, hogy időigényes, mert javítja a felvételek minőségét, így a fényképek jobban felhasználhatók a vonatkoztatást és az illusztrációt illetően is. Fontos a képeket számokkal ellátni, magyarázatokkal kiegészíteni és a terepi bejárás útvonalát és a felmérési pontokat tartalmazó térképekhez kapcsolni. A felvételezés célja a karakterváltozások rögzítése és a területen megjelenő tájkarakter egységek tipikus jellemzőinek felvételezése nem pusztán tudományos szempontból. Az egyedi elemekről készített részletes fotóanyag, például építészeti stíluselemekről (ajtó, ablak, kapu), száraz kőfalakról, vagy tájházak, népi építészeti emlékek részleteiről, szintén hasznosak lehetnek.

5.10 A terepi jegyzőkönyvben szereplő információk bővítéséhez hasznosak lehetnek a területről készített **magyarázatokkal ellátott térképek**. Ezek különösen fontosak kis területek részletes felmérése esetén, például községek, vagy kisebb földterületek esetében, ahol fel kell mérni a kulcsjellemzőket, a szegélyeket, a határok jellegzetességeit, a látványt és más különleges elemeket. A magyarázatokkal ellátott térképek nagyobb léptékű felmérések esetében, például megyei szinten is hasznosak lehetnek, amikor több olyan tájkarakter változat rögzítése szükséges, amelyek nem rajzolódtak ki egyértelműen az előkészítő munkálatok információi alapján, és amelyeket nem lehet a terepi jegyzőkönyvben rögzíteni. A felvételezők ezért magyarázattal ellátott térképeket készíthetnek a következők szemléltetéséhez:

- a felvázolt tájkarakter típusok és területek határainak finomításához, ideértve a tájkarakter részletesebb változatainak bemutatását az elemzésben megjeleníthetően;
- a terepi felvételezés útvonalainak bemutatásához és a felmérési pontok elhelyezkedésének és a különleges megfigyelési pontok helyének jelzéséhez;
- a táj jellegzetességeinek és fontos jellemzőinek bemutatásához;
- egyéb információk feltüntetéséhez, amelyek jelentősek lehetnek a felmérés során, olyanok, mint például a tájalkotó elemek és tényezők állapota, vagy a szükséges tájkezelés.

Az 5.3 ábra magyarázatokkal ellátott terepi felmérési mintatérképet mutat be, amely nagyobb léptékű értékelésnél használható.

ESZTÉTIKAI ÉS LÁTVÁNYJELLEMZŐK FELMÉRÉSE

5.11 Viszonylag könnyen alkalmazható kutatási módszerek léteznek a tájkaraktert alkotó különböző elemek leírására és azok jelentőségének meghatározására. Ezeket a korábban bemutatott, előre megadott válaszok alapján is rögzíthetjük, illetve tárgyilagos írásos leírást is alkalmazhatunk. Fontos azonban, hogy elégséges figyelmet kapjanak a tájkarakter esztétikai és látványi dimenzióinak tapasztalati jellemzői.

Esztétikai vonatkozások

5.12 A tájkarakter néhány esztétikai vonását pontos, szisztematikus, ha nem is teljesen tárgyilagos vagy értékmentes módon fel tudjuk mérni. Az 5.1 tábla tartalmazza azokat a főbb jellemzőket, amelyek segítségünkre lehetnek, valamint azokat a kategóriákat, amelyeket az esztétikai jellemzők leírására, minősítésére használhatunk. Ez a lista nem alkalmazható minden helyzetben változtatás nélkül, pusztán iránymutatásnak tekintendő. A konkrét esetekben a felvételezőnek más, újabb kiegészítő jelzőket is be kell vezetnie ahhoz, hogy megfelelően bemutathatók legyenek az egyedi jellemzők. Így a felvételező által megfelelőnek ítélt kifejezések, a leírásba foglalt alkalmas jelzők és a vázlatrajzon rögzített feljegyzések révén jól bemutatathatók az esztétikai jellemzőket. Ezek különösen fontosak, ha az elemzést a későbbiekben tervezési döntésekben alkalmazzák, például új erdőterületek tervezésénél és elhelyezésénél. Az Erdészeti Hatóságok tájleírásokról szóló útmutatóiban az „Indikatív Erdőstratégiákhoz” egy leíró szöveget készítettek, amelyben néhány, a tájjal kapcsolatos esztétikai jellemző magyarázatát adják. (ld. 5.2 Tábla)

5.13 Amennyiben az esztétikum leírása nagyobb részletezettséget kíván, például a tervek alámásztására, akkor a terepi jegyzőkönyv külön megjegyzésében adunk ehhez további információkat: pl. a kiegyensúlyozottságról, léptékről, színekről, szerkezetről stb. Alapvetően fontos jeleznünk, hogy a jellegzetes tájleírások hogyan viszonyulnak ezekhez az esztétikai jellemzőkhöz. Például, a zártság adódhat az erdők jelenlétéből, vagy a domborzati formákból, míg a táj egységessége pedig származhat az építési anyagok következetes használatából a falak, a tájházak és népi építészeti emlékek esetében.

5.1 tábla: A tájkarakter esztétikai tényezői

LÉPTÉK	közvetlen	kis	nagy	nagyon nagy
ZÁRTSÁG	nagyon zárt	zárt	nyitott	teljesen nyitott
DIVERZITÁS	egységes	egyszerű	sokféle	összetett
SZERKEZET	sima/egyenletes	nem sima, különleges szerkezetű felület	durva/egyenletlen	nagyon durva
FORMA	fügőlegesen tagolt/szakadékos	meredek	dombos	sík/vízszintes
HATÁR	egyenes	szögletes	ívelt	kanyargós
SZÍN	egyszínű	halvány	színes/többszínű	erős színek
EGYENSÚLY	harmonikus	kiegyensúlyozott	diszharmonikus	kaotikus
MOZGALMASSÁG	nagyon nyugodt, mozdulatlan	csendes, nyugodt	nyugodt, békés	mozgalmas
MINTÁZAT	rendszeretlen	rendezett	szabályos	határozott, szabályszerű

A táj érzékelése¹⁶

5.14 A táj érzékelésének egyéb vonatkozásai erősen szubjektívek lehetnek, az egyéni felfogás és reakciók erősen eltérőek lehetnek, amelyet a személyes tapasztalatok tovább árnyalnak. Ilyen megítélés alá esik például a táj vadsága/átalakítottsága, a biztonságérzet, a megvilágítás minősége, a táj szépsége vagy a látvány vonzása. Létezik néhány tényező, amelyek érzékelni, megtapasztalni lehet például a zajt, vagy a nyugalmat. Másokat látni lehet, például az egyes elemek megvilágítását. Mindezek megítélését és leírását jól átlátható módon kell megtennünk a felmérés során, azért, hogy a szubjektivitás mértéke egyértelmű legyen. Az előre megadott válaszkategóriák szerinti jellemzés és a leíró bemutatás együttesen használható a terepi felvételezés során. Meg kell jegyezni azonban, hogy a táj érzékelésének, felfogásának bemutatása során is segítségül hívhatunk bizonyos objektív, mérhető tulajdonságokat. A táj természetességének/átalakításának fontos tényezője a messzeség, a távoli elhelyezkedés, amit pontosan meghatározhatunk a településsűrűség, a lakott helyek előfordulásának mérésével. Angliában a „Nyugodt területek térképe”, mely az Ügynökségektől szerezhető be, számos olyan jól alkalmazható kritériumon alapul, amelyek mérhetőek. Egyéb fontos, konszenzust kialakító jellemzést kaphatunk az érintettektől, akik szintén fontos szerepet játszanak a táj érzékelés által megtapasztalható jellemzőinek megállapításában, melyek a karakter meghatározásban is jelentősek¹⁷. A helyi érintettek gyakran különleges információkkal rendelkeznek az adott területről, amelyek a táj egyedi vonásaira is rámutatnak.

A TEREPI FELMÉRÉS SZEREPE A DÖNTÉSHOZATALBAN

5.15 A terepi felmérés alapvetően az információgyűjtést teszi lehetővé, amely segíti a későbbi döntések meghozatalát. Általában információt gyűjtünk a tájon belüli elemek és tényezők állapotáról, a változásokról, a változás okairól, valamint az érzékenységről, például a tájhasználat változásokkal, vagy az új fejlesztésekről. Egyéb, sokkal specifikusabb adatokat az elemzés sajátosságos célkitűzése révén kaphatunk.

A TEREPI TELJES BEJÁRÁSA

5.16 A terepi felmérés során a vizsgált területet megfelelő alaposítással kell felmérni ahhoz, hogy elegendő információt gyűjthessünk az egyes tájtípusok és /vagy karakter területek azonosításához, a karakter leírásához és szemléltetéséhez. A formális terepi felvétel minden egyes felmérési pontban elkészítendő, ami általában három pontot jelent minden felméréndő terület esetében, a terület méretétől függően. Ez különösen fontos a kezdeti szakaszban, amikor a felmérést végzők megismerkednek a táj jellegzetességeivel. Amikor a felvételezők már gyakorlattal rendelkeznek, célszerű minden karaktertípusra és/vagy területre egy formanyomtatványt kitölteni, amely a terepi bejárás során szerzett információkon alapul.

HASZNOS FELJEGYZÉSEK KÉSZÍTÉSE

5.17 A tájkarakter elemzést manapság olyan esetekben alkalmazzák, amikor az elemzés eredményei közérdeklődésre tartanak számot, vagy társadalmi vitákat kiváltó helyzetekben szükséges a közvélemény informálása. Ilynek többnyire a védett, vagy különleges rendeltetésű területek kijelölése és a fejlesztési stratégiák és javaslatok kidolgozása. Az elemzés eredményeinek elég konkrétnek és határozottnak kell lenniük ahhoz, hogy a

¹⁶ perceptual aspects

¹⁷ ld. 3. Tematikus Útmutató

felmerülő kérdésekre egyértelmű válaszokat adhasson. Az érthető, hozzáférhető és következetes felméréseknek ezért igen nagy a jelentőségük.

Az idő és az erőforrások korlátozó tényezők lehetnek a terepi felmérés során. Sokkal m kedvezőbb a túl sok adat gyűjtése, ellenben a túl kevéssel, feltéve ha azok összefüggésben állnak a kutatás céljával és a megkívánt részletességgel, valamint ha pontosan és érthetően jegyezték fel azokat.

5.2 Tábla: Néhány a tájkarakter elemzésben alkalmazott esztétikai tényező leírása

Egyensúly és összhang

A látómezőben levő különböző elemek relatív mennyisége meghatározza az egyensúlyt és az összhangot. Olyan kritériumok, mint pl. 1/3 - 2/3 arány (harmadok szabálya) alkalmazható annak elemzésére, hogy mennyire kiegyensúlyozott a táj esztétikai tekintetben. Fontos az időbeli változások figyelembe vétele, az időszaki effektusok is megfigyelhetők. Az arányok megváltozhatnak a különböző évszakokban megjelenő, illetve eltűnő elemek által.

Lépték

Az elemzés alapvető léptékét azáltal jelöljük ki, hogy megállapítjuk a meghatározó tényezőket. Ez magába foglalja a domborzat, vagy az erdősültség okozta zártság mértékét, és a főbb pontokat, amelyből a táj belátható. A lépték a tengerszint feletti magassággal és a távolsággal együtt növekszik, szorosan összefügg az egyensúllyal, az összhanggal és a zártsággal.

Zártság

Ahol a tájelemek elhelyezkedésük által teret zárnak körbe, ott a táj egésznek kompozíciójára hatással vannak, a tér és a tömeg egyé válik. A zártság a térhatároló elemek magassága és a köztük levő tér méretének arányai révén jelentős hatással van az érzékelt léptékre.

Szerkezet

A szerkezet a lépték szerint változik, de meghatározható relatív jelzőkkel is, mint pl. durva, közepes, vagy finom. A szerkezetet meghatározza az erdősültség, a fás vegetáció borítás, a fák magassága, a fajok előfordulása, a mezőgazdasági táblák mérete stb. A szerkezet, amely igen érzékenyen változik, az új elemek megjelenése és elemek eltűnése által nagyban hozzájárul az egység és a sokféleség létrejöttéhez.

Szín

Itt a mezők, szántók, erdőterületek, épületkörnyékek és egyéb tájelemek domináns színeire kell utalnunk. Bemutatása magában foglalja az érzékelhető szezonális változásokat, amely művelésből, vagy más évszaki változásból ered.

Sokféleség

A sokféleséget kétféleképpen elemezzük. Először a tájtípus határain belül mérjük fel a táj kisebb változásait ahhoz, hogy meghatározhassuk a táj egységességét vagy sokféleségét. Másodsor pedig, megbecsüljük és elemezzük a tipikus elem-együttesek diverzitását. Ezután a változás trendjeiről, a növekedésről, vagy a csökkenésről alkotunk véleményt.

Egyformaság

A hasonló elemek ismétlődése, az egyensúly és arányok, a lépték és zártság, mindegyike hatással van az egységességre. A mérték, amennyire a kontrasztot adó elemek szétarabolják a kompozíciót, függ az adott táji összefüggésektől. Például, egy egységes mintázatú táj közepén található kőbánya nagy mértékben megtöri a folyamatosságot.

Forma

Ez a fogalom a mezők, szántók, erdőterületek, alaprajzi formáját és a domborzat lineális jellemzőit mutatja be, mint pl. négyszögletes, görbevonalú, kerek, sík stb. A forma nagyon lényeges szempont a történelmi, vagy tervezett tájak elkülönítésénél. A forma, alak meghatározását gyorsan elvégezhetjük, gyakran ránézésre megállapítható.

Forrás: Anglia Erdészeti Hatósága, Tájelemzési Útmutató (1992) az Indikatív Erdőstratégiához. Nem publikált vázlat in CCP 423, Countryside Commission.

A jó gyakorlat fő pontjai

- A terepi felmérés alapvető fontosságú: a belső munkálatok befejezéséhez, a felvázolt tájkarakter típusok illetve területek megerősítéséhez és módosításához, hozzájárul a karakter világos, egyértelmű leírásához, olyan információkat szolgáltat a karakterekről, amelyeket a belső munkálatok alapján nem tudunk meghatározni, továbbá információkat szolgáltat a táj esztétikai és látványi jellemzőiről és segít a döntések meghozatalában.
- A felméréseket úgy kell megtervezni, hogy azok biztosítsák a belső munkálatok során azonosított felvázolt tájkarakter típusok és /vagy területek megtekintését, általában minden területen átlagosan három felmérési pont segítségével.
- A terepi felmérési jegyzőkönyv minden egyes felmérési pontban a táj jellemzőit rögzíti. A jegyzőkönyvet a felmérés specifikus céljának megfelelően szükséges elkészíteni, melyben helyet kell hagyni a leíró bemutatásnak a tájat alkotó elemekről és azok jelentőségéről az esztétikai és látványi tényezőkről, valamint az egyéb megjegyzéseknek a táj érzékenységről és a szükséges tájkezelésről.
- Teljes körű felvételezést szükséges tenni, ami fontos hogy összehasonlítható legyen, hozzáférhető és annyira következetes, amennyire az csak lehetséges. A fényképek készítése a terepi felmérés fontos része.

6. Osztályozás és leírás

A TÁJAK OSZTÁLYOZÁSÁNAK ALAPELVEI

6.1 Ez a fejezet a karakter-meghatározás folyamatának utolsó lépését tárgyalja, nevezetesen az osztályozást (*tájkarakter típusokba sorolás és határmegvonás*) és a tájkarakter leíró bemutatását.

A fejezet foglalkozik:

- a táj osztályozásának elveivel és gyakorlatával;
- a szakkifejezésekkel, a nagyobb következetesség elérése érdekében a tapasztalattal még nem rendelkezők számára;
- a tájkarakter típusok és területek közötti határokkal;
- a karakter leírásával.

6.2 A **tájosztályozás** a tájkarakter elemzés lényeges része, amelynek **során a különböző, jól felismerhető, konzisztensen közös karakterrel jellemezhető területeket elkülönítjük és a hasonló karakterű területeket csoportokba soroljuk**. Az osztályozás bármilyen léptékben elvégezhető, nemzeti és lokális szinten is információt szolgáltat a különböző típusok és területek kiterjedéséről és eloszlásáról. Az osztályozás alapvető keretet ad, amely a későbbi tájkarakter értékelés alapja lesz.

6.3 Az osztályozás során azonosítani kell a tájtípusok jellegzetességeit, amelyeket a tájban kölcsönható, a tájkaraktert létrehozó természeti és emberi hatások hoznak létre. Az osztályozás egyszerűen a táj jellegzetességeinek feljegyzése és megismerése révén végezhető el. Bővebben, **az osztályozásnak három alapformája** létezik, illetve ezek számos kombinációját alkalmazhatjuk:

- a szakemberek és helyi érintettek valamennyi **összegyűjtött információ hagyományos „mauális” feldolgozása alapján** határolják le a típusokat;
- a térképek **térinformatikai feldolgozása** és a számítógépes osztályozási módszerek révén határozzák meg az osztályok jellemzőit és határolják le az egyes tájkarakter típusokat és területeket.
- A **térinformatikai alkalmazásokat segédletként használják** a térképi adatok kezeléséhez és elemzéséhez, annak érdekében, hogy az egyes osztályokról és a határaikról *jól áttekinthető, sokrétű információt* adhassanak a szakértőknek és/vagy a helyi érintetteknek.

AZ OSZTÁLYOZÁS KÜLÖNBÖZŐ LÉPTÉKEK ESETÉN

6.4 A konkrét tanulmányokban az osztályozás mikéntje az elemzés léptékétől, a megkívánt részletességi szinttől függ. Minél nagyobb a lépték, annál nagyobb a megbízhatósága azon számítógépes módszereknek, melyek az adatok feldolgozását segítik, annál kevesebb összehasonlító terepi felmérés vagy helyi érintett bevonása szükséges.

Osztályozás nagy (nemzeti/regionális) lépték esetén

6.5 A nemzeti, vagy regionális szintű térségekre vonatkozó osztályozások lehetnek 'felülről-lefelé' haladó elemzések, melyek elegendően nagy területre vonatkozó, általánosított jellemzőkön alapulnak. (Ezt a módszert alkalmazták az angliai 'Vidék Karaktere' projektben). A nagyléptékű tájkarakter lehatárolás a területi hierarchia következő, alacsonyabb szintjén

tovább finomítható. A nagyobb területre vonatkozó lehatárolások készülhetnek 'alulról felfelé' haladó módszerrel, amikor a hierarchia alacsonyabb szintjén levő részletesen kidolgozott karaktertípusok és területek összevonásával jelölik ki a nagyobb térségek karakteregységeit (pl. a Skót Nemzeti Tájkarakter Elemzés Program).

6.6 A felülről-lefelé történő elemzések, gyakorlati okokból főként a térképfeldolgozás információira támaszkodnak. Ezek a nagyléptékű, regionális tájkarakter azonosítását tűzik ki célul, melyek a geológia, a talajok, a topográfia, települések és a táblák, illetve a zártság mintázatának összevetéséből származnak. Az előkészítő munkák során a különböző tartalmú térképeket egymásra helyezve elemezzük azokat és a relatív homogén jellemzőkkel bíró területeket térképezzük. Ez manuálisan is elvégezhető, a mintázatok szemmel látható elkülönítésével, viszont ekkora léptéknél a térképek ily módon nehezen kezelhetők. Nagy léptéknél az értelmes terepi felmérés kivitelezése javasolható, bár a jól átgondolt, célirányos, kiegészítő információkat adó terepi felmérés segíti a munkát.

6.7 Nagy léptéknél a manuális térképfeldolgozás és a terepi felmérés nehézségeinek kiküszöbölésére a térinformatikai alkalmazások, számítógépes osztályozási technikákkal kombináltan, különösen nagy segítséget jelentenek. E módszerek lehetővé teszik a különféle térképi információk kezelését, összevetését, a korrelációk megállapítását és ily módon a nagyléptékű tájkarakter mintázatok könnyebb azonosítását¹⁸. Ezek a módszerek önmagukban is felhasználhatók, vagy kézi módszerrel is kombinálhatók. Fontos azonban megjegyezni, hogy nem célszerű teljes mértékben a számítógépes feldolgozásra támaszkodni, mivel így sok finom különbséget elfedhetünk és az eredmények ritkán lesznek kielégítőek a terepi felvételezéskor, vagy az érintettek számára.

Megyei és kistérségi szinten történő osztályozás

6.8 A közepes léptékű tájelemzéseket, amelyek megyékre, kistérségekre, vagy speciális területekre vonatkoznak (például nemzeti parkokra vagy más védett tájakra), a nagyobb léptékű, nemzeti vagy regionális lehatárolásokhoz szükséges illeszteni, amennyiben azok már léteznek. Az alulról-felfelé történő elemzés során ez automatikus. A fentről-lefelé történő elemzéseknél a magasabb szinten meghatározott karaktertípusok és területek felosztása történik.

6.9 Ezen a szinten a táj típusok és karakter területek lehatárolása főleg kézi módszerek alapján történik. Mindemellett, amennyiben azt a források lehetővé teszik, **jelentős előnyt nyújt a térinformatika alkalmazása** az előkészítő munkálatokból és a terepi felmérésből származó adatok feldolgozásában és összevetésében. Ezt az adatfeldolgozást tapasztalt gyakorló szakemberek állásfoglalásával kell összevetni a megkülönböztethető tájkarakterek egységeknél az egy típusba sorolandó területek eldöntésénél. Itt egy olyan osztályozási képességre van szükség, amely a térképek alapján felismeri az azonos mintázatokat és ezeket összeveti a terepi felmérés eredményeivel, valamint esetleg a helyi érintettek véleményével. Ebben a léptéken általában a számítógépes osztályozási módszerek kisebb jelentőségűek, mivel azok nem alkalmasak teljes mértékben a terepi felmérés adatainak elemzésére és az érintettek véleményének beillesztésére. Segíthetik viszont az előkészítő munkálatok során a térképek összevetését, de természetesen nem válaszolnak meg minden felmerülő kérdést.

Helyi szinten történő osztályozás

6.10 Helyi szinten az osztályozást általában gyakorló szakemberek ítéletére alapozottan végezzük, a papírformátumú térképek manuális kezelésével, az elemzést a nagyobb

¹⁸ A 4. Tematikus Útmutatóban található a számítógépes módszerek és gyakorlati alkalmazásaik részletesebb leírása.

léptékű tájkarakter területekbe illesztve. A térinformatika használata fontos szerepet játszhat, főként akkor, ha rendelkezésre állnak a digitális adatok a területről valamely más korábbi munka (környezeti hatásvizsgálat, fejlesztési javaslat stb.) kapcsán. Kizárólag helyi karakter egységek lehatárolásához nem szükséges a térinformatikai háttér. **Ebben a léptékben a helyi szereplőknek lehet döntő szerepük a karakter-meghatározás folyamatában**, hiszen ők képesek a jellemzők rajzos, vagy szöveges bemutatására, leírására, illetve segítséget nyújtanak a különböző karaktertípusok és/vagy területek közötti határok megvonásában. Az elemzés céljától függően ez lehet a végleges határmegvonás, vagy segítséget nyújthat a szakértők által lehatárolt területek határainak módosításában, finomításában és ellenőrzésében is.

A KARAKTER-MEGHATÁROZÁS SZAKKIFEJEZÉSEI

6.11 A tájkarakter elemzés egyre inkább terjedőben van, ezért a szakkifejezések következetes használata is növekvő jelentőségű. A **tájkarakter típusokra** és **tájkarakter területekre** vonatkozó szakkifejezések összegyűjtése különösen fontos, mivel a különböző léptékekben a különféle tájtípusok és területek közötti különbségek meghatározása történik. (ld. 2.14 - 2.15 bekezdések és 2.2 - 2.3 ábrák).

Tájkarakter típusok

6.12 Az önálló tájkarakter típusba tartozó tájra hasonló geológiai, domborzati és talajadottságok, vegetációborítás, tájhasználat, település és táblamintázat jellemző, függetlenül attól, hogy az hol található. Ez nem azt jelenti, hogy minden terület azonos, hanem hogy a megegyeznek azokban a közös mintázatokban, amelyek a térképek és terepi felvételezés alapján meghatározhatók, elkülöníthetők. Az egyes tájkarakter típusok meghatározására minden egyes léptékben lehetőség van.

6.13 Angliában az a felmérés, mely a tájkarakter nemzeti és regionális szintű meghatározását eredményezte, a tájakra ható alapvető természeti és kulturális tényezők egyedi kombinációját vette alapul és átfogó, generikus elnevezéseket használt, mint például durva homokkő lápvidékek, vagy mészkő fennsíkok. Ezeket a típusokat még nem határolták le az egész országra, de a Countryside Agency tervezi a nagyléptékű, országos tájkarakter-típus osztályozási rendszer kidolgozását, mely az „Anglia Karaktere” térkép karakterterületeinek következetes csoportosításával történhet. Ez a kezdeményezés partnerséget alakít majd ki az angol gyakorló szakemberek között a konzisztens és egyértelmű megközelítés kialakítása érdekében.

6.14 Skóciában is létezik országos szintű tájkarakter lehatárolás, amely a részletesebb kistérségi szintű tájkarakter elemzésben meghatározott tájtípusok összeolvasztása révén jött létre. A nemzeti szintű osztályozásban az általános típusok között találjuk pl. a sziklás lápvidékeket a Skót Felföldön és a Skót Szigeteken és a glaciális hordalékkúpokat.

6.15 A kistérségi elemzéseknél a kisebb léptékű, részletesebb vizsgálatra helyeződik a hangsúly, a tájkarakter típusokat részletesebben, a helyi jellegzetességeket jobban érzékeltetve különítjük el. A közepes, vagy magasan fekvő területeken a karaktert gyakran meghatározzák a domborzati formák, például a fennsíkok, a V alakú völgyek vagy meredek lejtők esetében. Az alföldeken meghatározóbb szerepe van a vízrendszernek, a tájhasználatnak, valamint a település- és táblamintázatnak. Anglia és Skócia esetében fontos megjegyezni, hogy ezek a tájkarakter típusok többször, ismétlődően is megjelenhetnek a felmérés során, de az is lehet, hogy csak egy helyen találhatók meg. A Countryside Agency a tájakra vonatkozó jellemzők nemzeti adatállományainak térinformatikai és más számítógépes elemzéseit, valamint a részletesebb (kistérségi ill. védett területekre vonatkozó) tájkarakter elemzések eredményeit

alapján megalkotta az országos szinten elkülönített tájkarakter területeken belül előforduló típusokat a tájkarakter tipológiáját.

Tájkarakter területek

6.16 A tájkarakter területek azok az egyedi földrajzi területek, amelyben a tájkarakter típusok előfordulnak. Az azonos karakter típusok általános jellemzői mellett egyedi, saját megkülönböztető jegyekkel is bírnak. Az esetek többségében az elemzés során több tájkarakter területet kapunk, mint tájkarakter típust, mivel néhány típus nem csak egy területen fordul elő.

6.17 Ha a tájleírások csak a tájkarakter területekkel foglalkoznának, akkor természetesen az egyediség, megkülönböztethetőség valós érzetét keltenék. A leírások viszont sok ismétlést tartalmaznának, mivel az azonos típusba tartozó területek közös jellemzőit minden egyes esetben ugyanúgy íránk le. A típusok és területek együttes azonosításának az előnye, hogy az általános jellemzőket a típusokba foglalhatjuk, a megkülönböztető jellegzetességeket pedig területekhez köthetjük, ami által az ismétlődés elkerülhető.

6.18 Angliában nemzeti szinten az 'Anglia karakterterképe' az egyedi tájkarakter területek bemutatására és azonosítására helyezi a hangsúlyt. Ezen különálló földrajzi területek találhatóak, melyeket szakmai értékelés során azonosítottak, számos térképi elemzés során határoztak meg. Hasonló karakterterületeket (általában a regionális karakterterületre vonatkozó) azonosítottak néhány skót elemzésben (pl. Dumfries és Galloway, Ayrshire). Itt is a hangsúly a szakmai döntésen, a térképi információk vizsgálatán volt. Skóciában a „Természeti Öröksége Jövője¹⁹” c. programban foglalt elemzés magas szintű összehasonlítható nemzeti keretet képez. (6.1 Ábra). *(nem illesztettem be, mert a térkép módszertanilag nem releváns, csak vázlat a skót lehatárolásról.)*

6.19 Kistérségi szinten a tájkarakter területek olyan egyedi területek, ahol több, részletesebben meghatározható tájkarakter típus előfordul. Egy érthető, logikus kistérségi szintű értékelésnek a tájkarakter típusokat és tájkarakter területeket egyaránt szükséges bemutatni és térképezni és kapcsolatukat bemutatni, mint ahogy a 6.2 ábrán látható az erdőkre vonatkozóan. Néhány esetben azonban, ahol a karakterterületek egyedisége nagyon határozottan megmutatkozik, ott a típus meghatározása már nem nyújt segítséget. Ilyenkor az elemzés eredménye az egyedi területek lehatárolásán alapul. Más esetekben, különösen amikor a források korlátozottak, az elemzés csak a tájkarakter típusokra koncentrál és nem kezd el foglalkozni a tájkarakter területek lehatárolásával.

A HATÁROK MEGVONÁSA

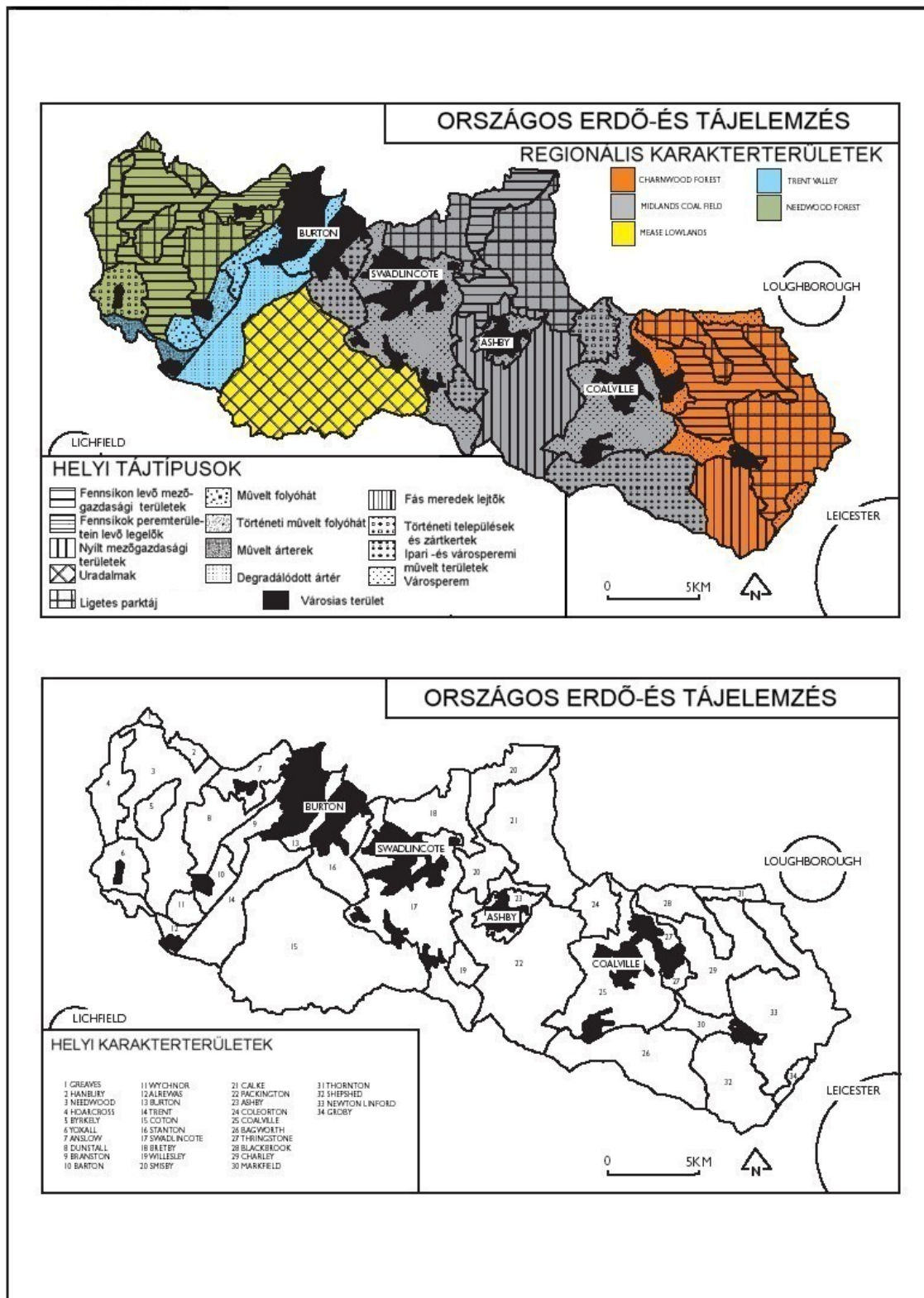
6.20 Az egyes tájkarakter típusok és tájkarakter területek között határokat kell vonnunk, annak ellenére, hogy azok pontossága az elemzés léptékétől, a megkívánt részletesség szintjétől függ. A valóságban a táj folytonosan változik és általában a karakter sem módosul átmenet nélkül. Vannak azonban kivételek is, például amikor egy mély szakadék határt alkot a fennsík és a szomszédos völgy között. Ezekben az esetekben a határ könnyen berajzolható, viszont azt is szükséges eldönteni, hogy a szakadékot a fennsíkhöz kapcsoljuk, a völgy alá, vagy fölé helyezzük.

6.21 Rendszerint a táj jellegzetességei folyamatosan változnak és nem hirtelen átmeneteket találunk. A táj jellemzői egyértelműen meghatározhatók a karakter típus vagy terület közepén, viszont a széleken átmenetet találunk, hiszen itt a felszínborítás, a földhasználat, a település és táblamintázat kevésbé egyöntetű. Ezekben az átmeneti területeken a karakter meghatározása

¹⁹ Natural Heritage Futures

ugyanolyan fontos, viszont nem a legmegfelelőbb megoldás a térképen egy határozott határvonalat meghúzni, mivel ez azt sugallhatja, hogy ott az átmenet sokkal határozottabb, mint a valóságban.

6.2 ábra: Országos erdő- és tájelemzés

6.22 Ehhez hasonló helyzetekben ún. jelző határok alkalmazása a megfelelő, amelyekkel bemutathatjuk a szomszédos területek kapcsolódását. Az angol karaktertérkép például, inkább széles átmeneti öveket alkalmaz, nem precíz, határozott vonalakat. Ezt technikailag elég nehéz kivitelezni, részletesebb értékelések esetén ezért általában célszerűbb a határokat jelzéséit a térképeken feltüntetni és a beszámolóknak magyarázatot adni a határvonalak jelentéséről.

A TÁJKARAKTER TÍPUSOK ÉS TERÜLETEK ELNEVEZÉSE

6.23 Az elemzés léptékétől függetlenül a meghatározott tájkarakter típusokat és területeket fontos elnevezni az azonosítás és a vonatkoztatás céljából. Némely esetekben, amikor a típusokba sorolás különösen részletes vagy összetett, kódokat, vagy számokat is alkalmazhatunk, azonban a nevek sokkal kifejezőbbek az emberek számára.

6.24 A **tájkarakter típusokra** általában két-háromszavas elnevezést használnak, mely a tájkarakter domináns jegyeit foglalja magában. Általában a geológiára, domborzati formára, felszínborításra és településmintázatra vonatkozó kifejezéseket alkalmaznak az elnevezésekben. Az országos szinten meghatározott típusok elnevezésénél gyakran kombinálják a geológiai és a domborzati formára vonatkozó elnevezéseket, mint például mészkő fennsíkok stb. A helyi léptékhez közelítve a tájkarakter típusok elnevezése gyakran adódik a domborzati formákra és felszínborításra vonatkozó jelzők kombinációjából, néha a település mintázatból, mint például erdős, meredek terület, városkörnyéki farmterület. Minden esetben az a cél, hogy olyan elnevezést alkalmazzunk, amely leginkább alkalmas a táj karakterének jellemzésére. (6.1 Tábla)

6.1 Tábla: Tájtypusok elnevezésénél használt kifejezések

Geológia	Domborzati forma	Felszínborítás	Település
Mészkő	Fennsík	Lápvidék	Városperem
Homokkő	Völgy	Hangavidék	Ipari terület
Kréta kori formáció	Felföld	Erdőség	Beépített terület
Agyag	Szakadék	Parktáj	Városias terület
Gránit	Völgy	Legelő	Falusias terület
Üledék	Parti terület	Szántóföld	Távoli, félreeső települések
	Folyótorkolat	Mezőgazdasági terület	
	Ártér	Rét, kaszáló	
	Folyóterasz	Ingovány	
	Alföld	Mocsár	
	Dombsor		
	Dombság		
	Sziklás helység		
	Hegység		

A fent felsorolt kifejezéseket, illetve a listában nem szereplő egyéb elnevezéseket kombinálni szükséges ahhoz, hogy a tájkarakter domináns jegyeit le tudjuk írni.

Például, mezőgazdasági terület mészkőfennsíkon, erdőterület gránit lejtőn, vagy ártéri legelő hordalékon, vagy városkörnyéki mezőgazdasági terület.

6.25 A tájkarakter területek egyediek, ezért elnevezésük egyedi földrajzi név, de a tájtípusra is utalhat. A megnevezés adódhat a helynevekből, vagy helységnevekből. A területek elnevezésénél fontos szerepet kap az érintettek bevonása, mert így jobban biztosított az azonosítás és a helynevek használata. Országos lépték esetén a megnevezés gyakran jól ismert földrajzi tájnevekből, hegységnevekből (pl.²⁰ Kisalföld, Zalai-domság), vagy Angliában történelmi erdővidékek megnevezéséből²¹ (hazánkban ezek helyi, vagy kistáj-léptékben maradtak fenn pl. Nagyerdő) Esetlegesen a közigazgatási területek, kerületek vagy városnevek is használhatók²². *Hazánkban tájak megnevezésében a közigazgatásban használt megnevezés kevésbé terjedt el, mert a közigazgatási határok, pl. megyék, vagy több tájkarakter területre kiterjednek, vagy nem fedik le teljesen azokat. A történelmi Zemplén vármegye is nagyobb volt, mint a Zempléni-hegység, a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye pedig még több szomszédos középtájat is magába foglal. A korábbi járások több hasonlóságot mutattak a földrajzi kistájakkal pl. Tokaji, Szerencsi járás).* Helyi szintű elemzéseknél az elnevezés általában a helységnevek alapján történik. A 6.2 ábrán az angol nemzeti erdőértékelés esetében látható a tájkarakter típusokról és területekről történő elnevezés országos, regionális és lokális léptéken.

A TÁJKARAKTER LEÍRÁSA

6.26 Miután a tájkarakter típusokat és területeket azonosítottuk és térképeztük, szükséges azokról leíró jellemzést készíteni a leglényegesebb jellegzetességek kiemelésével. A leíró bemutatást megfelelő illusztrációkkal egészítjük ki. Ez lesz a legfontosabb információforrás a táj lényegi jellemzőiről.

Leíró bemutatás

6.27 A tájkarakter jó színvonalú leírása megfelelő jártasságot kíván. A leírásnak fel kell vázolnia a terepi felmérés során gyűjtött információkat, azokból általánosításokat kell megfogalmaznia ahhoz, hogy egy jellemző, lényegre törő és pontos bemutatást tudjunk adni. A cél a tájkarakter egészének bemutatása, figyelembe véve a geológiát, a domborzatot, a felszínborítást, a települési mintázatot és a zártságot, valamint az említett tényezők egymás közötti kapcsolatának és érzékelésének vizsgálatát. Hasznos lehet a táj szöveges bemutatásakor azt elképzelni, hogy a tájleírás olyan emberek számára készül, akik nem láthatják a tájat.

6.28 A tájleírásban egyensúlyban kell lenni a tájalkotó elemekről szóló konkrét, tényszerű megállapításoknak, valamint a karakterre vonatkozó emlékezetből származó megállapításoknak. Ez az egyensúly a munka célja szerint változhat. Például egy olyan tájleírásnak, amely azt vizsgálja, hogy milyen különlegességek találhatók a területen, a speciális minőségi jellemzőket kell feltárnia, a vizuális és más érzékelés révén felismerhető jellemzőkkel kiemelten szükséges foglalkoznia. Ellentétben ezzel, ha az elemzés tervezési stratégiákhoz szolgáltat információkat, akkor lényegretörő, konkrét leírás szükséges. A 6.2 tábla szemlélteti a különböző típusú leírásokat.

6.29 Fontos a megkülönböztető kifejezések körültekintő alkalmazása. A szubjektív értékelést el kell kerülni és meg kell adni azon jelzők közötti értelmi különbségeket, amelyeket a táj esztétikai minőségének leírására használunk (5.2 tábla) és amelyek a egyéni érzékeléssel kapcsolatosak. Így például a kellemes, szép, vonzó, degradált, hétköznapi szavakat lehetőleg ne használjuk, mivel azok szubjektívek lehetnek és a szemlélő meglátásától függőek. A leíró

²⁰ Trossachs, vagy South Downs

²¹ New Forest, Charnwood, vagy Rothiemurchus

²² Leicestershire, Derbyshire, Coalfield, Northamptonshire Uplands

bemutatóknál fontos a pontosság, az ellentmondások elkerülése, a megfelelő fogalomhasználat, pl: „gyakoriak a különálló gazdasági épületek²³” és „hosszan elnyúló alaprajzú település²⁴”. A következetesség szintén fontos tényező a fogalomhasználatban a tájak bemutatásakor. Hasonló karakterű tájak Anglia különböző területein előfordulnak, azokat minden egyes területen következetes módon szükséges bemutatni. Ezt nehéz megvalósítani, mivel a tájkarakter elemzés elvégzése különböző személyek részvételével és több helyszínen történik. Fontos a tájékoztatás, adatok közlése más elemzésekhez.

6.2. tábla A tájkarakter leírás különböző formái

Objektív, ténytámaszó bemutatás

A bazalttájon jellemző lépcsőzetes profil az egymásra rakódott lávakiömlési rétegeknek különböző mértékű eróziója révén jött létre. A bazaltlépcsők fokozatosan emelkednek ki a sík, vagy lejtős táblából, mindegyikük merőleges sziklaként. Legjellemzőbben az Eig félszigeten mutatkoznak e formák, de a Canna, a Morven és a Ardnamurchan félszigeteken is jól láthatóak. A sziklalépcsőket enyhe lejtésű teraszok választják el és ahol a mállás erőteljesebb volt, a lépcsők kevésbé felismerhetők, itt a domboldalak gerincekkel szabdaltnak tűnnek.

A táblavidék és a teraszok többségükben páfrányos és gyeperes pázsittal borítottak, ahol azonban nem legeltetnek, ott csarabbal. A laza, málló felszín bázikus talajjal erodálódott, amely az extenzív erdőszékek számára kedvező és amely gyakran elfedi a különleges felszínformákat. Ezek a talajok a szélesebb völgyekben halmozódtak fel, ahol buja faállomány és ültetvények, művelt földek parcellái találhatóak. Lombos erdő jelzi a meredekebb lejtőket, gyakran mogyoróbokrok foltjaival, tölgyel és hárssal. Szórtan majorok és települések jelennek meg a kevésbé meredek völgyekben, gyakran a bazaltsziklák védelmében. Az alacsonyabb, enyhe lejtők a legeltetés számára adnak megfelelő terepet, ahol a gyepeket gyakran kőfalalal zárják körbe.

Forrás: Környezeti Erőforrásgazdálkodás (1998). Lochaber Karakter Elemzés. No. 97, Scottish Natural Heritage, Edinburgh.

Szubjektív, személyes leírás

Csodálatos panoráma tárult elém. A messzi távolban, a dombok a völgyön túl nyújtóztak fel az égre. Az alacsonyabb lejtőket erdők borították, amelyekben a zöldek különleges árnyalataiban pompáztak a lombos fák. A völgyben, középen egy apró falu húzódtott, hűségesen követve a folyót. Az aranylók kukoricaföldek és a levendulások óceánja néhány száz yardnyi távolságokban váltakozó foltokból állott, míg a fény és árnyék változása nem kevésbé harmonikus mintázatot adott.

Forrás: Levin, B. (1987) Hannibál Lábnyomai. Hodder and Staughton, London.

Kiegészítő, az objektív és szubjektív elemeket kombináló leírás

A meredek lejtőkkel határolt völgyet a tájlelemek jelentős sokfélesége jellemzi. A „Yoredale” homokkő és mészkő váltakozó rétegei által alkotott lépcsős profil gyakran látható. A kőfalak szabályos hálózata szigorúan rendezett mintázatba kényszeríti a felszínformákat, a települések és a tanyák messze felhúzódnak a völgyoldalokon. Mezei juhar kísérik a falakat és korai juharok csoportjai jelzik az épületek helyét. Magasabban a táblák nagyobbak, a legeltetés extenzívebbé válik és az ég vonalát a láthatáron a lappidék szegélye jelöli ki, amely nyáron zöld, ősszel vörösbe fordul és télen olív-arany, majdnem fehér, amikor a gyeper elszáradt. Ezek a tájak változatosak, komplexek. Itt mindig megragadja valami a tekintetet és minden szinten gazdag a textúra és a mintázat. Adódik ez többek között a réteket borító virágok textúrájából és színeiből, a kőfalak mintázatából és a völgyoldal mezőinek változatos árnyékából. Erős a történelmi folyamatosság és a tradicionális tájgazdálkodás fennmaradásának érzete.

Forrás: Countyside commission. (1991) A North Pennine Táj. Cheltenham. CCP. 318.

²³ nucleated settlement

²⁴ linear settlement

6.30 A **táblamintázat leírása** is lényegesnek mondható. A tájak bemutatása során, különösen az alföldi mezőgazdasági területek esetében, gyakran utalunk a táblák méretére és mintázatára, de általában helyi összefüggésben. Így például, az ország egyik térségében levő táblákat nagynak értékeljük akkor, amikor azok a valóságban elég kis méretűek pl. Kelet-Angliában található tipikus mérettel összevetve. Ezért ilyen fogalmaknál az elemzés során definiálni szükséges, hogy mit értünk nagy alatt (például a 10 hektárnál nagyobbat). Ehhez segítséget ad majd a Countryside Agency, mivel a tervezik a tájelemekre vonatkozó gyakran használatos leíró fogalmak (befoglalva a tájneveket is) magyarázatának közreadását.

6.31 Számos esetben, különösen amikor a táj értékelésére helyeződik a hangsúly, a tájleírást életszerűbbé és világosabbá teszi a táj irodalmi leírása és művészi ábrázolása a festészetben, a zenében stb. Fényképek és festmények jól használhatók illusztrációként, alátámasztva a mindenkori leírás logikáját és következetességét. A jelenlegi és múltbeli topográfiai leírások egyaránt különösen hasznosak lehetnek és a televízió szerepe is növekvő jelentőségű a tájábrázolás és tájhoz fűződő gondolatársítások megalkotásában. A helyi szereplők leírásait idézve jól jellemezhetjük, hogy mit jelent a táj a helybelieknek.

Kulcsjellemzők meghatározása

6.32 A tájleíráshoz csatolnunk kell egy különálló listát, amely összefoglalja minden egyes tájkarakter típusra és/ vagy területre vonatkozóan a legfontosabb jellemzőket. A **kulcsjellemzők azoknak a tényezőknek a kombinációi, amelyek révén a különböző területek lehatárolhatók.** Sok esetben ezek pozitív jellemzők, de némelykor negatívak is lehetnek, amelyek viszont fontosak a jelenlegi tájkarakter meghatározásához. Amennyiben az azonosított kulcsjellemzők megváltoznának, vagy eltűnnének, azoknak jelentős hatása lenne a jelenlegi karakterre. Ez általában negatív hatást eredményezne, de pozitív hatást is kiválthat, amikor néhány folyamatos negatívum mutatkozik a karakterben (például forgalmas közlekedési folyosó hatása). Ezért a kulcsjellemzők meghatározásának fő célkitűzésként kell szerepelnie a változások megfigyelése és a táj indikátorainak azonosítása során.

6.33 A **kulcsjellemzők a karaktert alakító alapvető tényezőkhöz kötődnek. Általában ide tartozik a domborzat, a felszínborítás, a táblamintázat, a településmintázat és az esztétikai jellemzők, mint például az égbolt nyitottsága, a kilátás távolsága, vagy az erős zártságérzet kölcsönhatása.** Ezeket nagy körültekintéssel kell meghatározni és leírni, mivel a tájakkal kapcsolatos jövőbeli döntések fontos vonatkoztatási pontjává válhatnak. Igen lényeges, hogy ezek a léptékek és az elemzés sajátosságainak megfeleljenek. Nagy léptéknél, vagy kistérségi értékelés esetén például, ezeknek az egész tájtípusra vagy területre vonatkozóan jellegzetesnek kell lenniük, fontos, hogy ne csak szigorúan helyileg forduljanak elő. Minél kisebb a lépték, annál nagyobb az elemzés megkívánt részletessége, annál specifikusabbak a kulcsjellemzők. (6.3 tábla).

A történeti áttekintés szerepe

6.34 A tájleírásoknak általában tartalmazniuk kell a történeti áttekintést, amely révén a mai szemmel látható karakter kialakult. Ez megköveteli a karaktert meghatározó természeti tényezők és az ezt alakító emberi hatások kölcsönhatásának megértését. Ahol Táj-történeti Karakter meghatározás, vagy Történeti Tájhasználat Elemzés készült, ott az eredmények segítségével lehetnek a táj leírása során az idő dimenzió beépítésére. Ezek az információk nagyban gazdagítják a tájkarakter leíró bemutatását. (Ld 6.4 Tábla.)

6.35 A jelenkori történésekről szóló információk szintén használhatók a változások leírásánál, nevezetesen a tájat és a kulcsjellemzőit befolyásoló hatások, tényezők vizsgálatánál. Ide tartoznak a különböző fejlesztések, tájgazdálkodási változások, erdőtelepítési programok és

olyan természeti jelenségek, mint az árvíz és a klímaváltozás. Ezen tényezők a terepi vizsgálatok, a helyi érintettek bevonásával és az előkészítő munkálatok során megismerhetők.

6.3. tábla. Kulcsjellemzők a területi hierarchia különböző szintjein.

Eden völgy / Anglia Karaktere térkép

- Széles folyóvölgy vegyes mezőgazdasági terület, a helyi topográfiai, léptékbeli és felszínborítási változatokkal.
- Javított igen jó termőképességű legelők és szántók a nagy területű farmok az alacsonyan fekvő térségekben.
- Kevésbé intenzíven kezelt dombosorok, vagy dombvidéki legelők alföldi hangás/csarabos területekkel, számos patakkal átszöve az Északi Penninek lábainál.
- A településeknek erőteljes megkülönböztethető jellege van. Vörös homokkő a domináns építési anyag és egységesítő vonás. Homokkővet a terület szélén találunk.
- Fontos kereskedelmi folyosó a Settle-Carlisle vasúthoz az M6-os autópálya az A66-os bekötőút és a nyugati parti fővonal.

Fife tájkarakter elemzés (Skót régió) C10 Alföldi Tómedence (tájtípus) 1998 február

David Tidlesday és társai

- Sík, relatív hosszan elnyúló tájforma erős horizontális kapcsolódásokkal.
- Nyitott tág lépték, szabályos határozott mezőmintázat.
- A tanyák és a kistelepülések, valamint a faültetvények/facsoportok/erdősávok szabályos eloszlásban fordulnak elő.
- Változatos, az autóúttól és főutaktól távoli, csendes lakott terület, nyugodt, kiegyensúlyozott karakterű.
- A tavakban és körülöttük érzékelhetően jelen lévő vadállomány, különösen gazdag madárvilág.

Fareham Borough Tájélemzés. Porchester Dél (tájkarakter terület –városias) 1996 május

Scott Wilson Konzultánsok

- Az idősebb két háború közötti elővárosi lakóépületek relatív nagy aránya, rácshálós utcamentázat és tömbös szerkezet, jó áteresztőképességet adva.
- Az építészeti formák változatosságának hiánya, homogén karakter.
- A közhasználatú szabad terek főként a városias területen kívül, a tengerparthoz közel helyezkednek el, nem túl jól megközelíthetők.
- A lakóterületeken nincs tengermelléki jelleg a part közelsége ellenére.

6.4 tábla A történeti tájleírás alkalmazása

A Cornwall Történeti Tájkarakter-meghatározás projekt jól szemlélteti, hogyan használták fel a történeti vizsgálatot a tájleírás gazdagítására a teljes Cornwall megyére vonatkozó párhuzamos tájkarakter elemzésben. A példa a Culm fennsíkra vonatkozik. A történeti információk nélkül a tájleírás ilyen lehetett volna: „kis és közepes méretű mezőmintázat, helyenként nagy táblákkal. A táj ritkán lakott, elszórtan, elszigetelten megjelenő gazdaságokkal”. A történeti karakter-meghatározás mutatja, hogy jóval teljesebb leírás is lehetséges. Ugyanaz a táj a következőképpen írható le: „kis és közepes méretű mezőmintázat, többnyire „Ősidők óta körülkerített” földekkel, jóllehet ezeket nagy számban összevonták nagyobb egységekbe a 20. század során. Előfordul néhány „Újabbban körbekerített” földdarab is, amely jelzi az extenzív földek és a vizes élőhelyek csökkenését. Ez a vidék ritkán lakott, elszórt gazdaságokkal. Az épületek többnyire kis szimmetrikus kúriák, az 1840-es évekre jellemző tolóablakkal. Ebben az időben kerítették körbe a területeket, vagy korábbi határokat megváltoztatták.

Forrás: Cornwall Megyei Tanács. (1996) Cornwall Tájélemzés. 1994. Landscape Design Associate and Cornwall Archeological Unit.

KARAKTER-MEGHATÁROZÁS A GYAKORLATBAN

6.36 A karakter-meghatározás itt leírt elveit a gyakorlatban is alkalmazzák Angliában és Skóciában egyaránt a tájkarakter elemzés során számos szinten. A 6.5 és 6.6 tábla írja le részletesebben az egyes országok gyakorlatát.

6.37 Angliában a Countryside Agency a tájkarakter elemzés hierarchikus megközelítésének elfogadását szeretné elérni, az 'Anglia Karaktere' térkép és a karakterterületek leírásainak használatát, melyek a kistérségi és a még részletesebb helyi elemzések kereteit képezik. Ez lehetővé tenné, hogy a karakterterületekről készült országos térkép keretet adjon a kormány tájékoztatásához, továbbá egy alulról felfelé történő információáramlást a tájkarakterről és a tájak változásáról, ezáltal adatokat lehet szolgáltatni a regionális tervezéshez, a térségi politikákhoz és a Regionális Fejlesztési Ügynökségek munkáihoz, valamint segítséget nyújt egyéb ágazati stratégiai kérdésekhez, mint például az agrár-környezetvédelem célkitűzéseire regionálisan és országosan is. A Countryside Agency tervezi, hogy támogatást nyújt a helyi önkormányzatoknak ezek elérése érdekében.

6.38 Skóciában a kistérségi szintre helyeződik a fő hangsúly, annak ellenére hogy a tájkarakter elemzés országos programja 1994-ben már beindult. Azóta Skócia egész területére kiterjedt a munka és 29 tanulmányt már befejeztek, 366 helyi tájkarakter típust és közel 4000 egyedi tájkarakter területet azonosítottak. Ennek a munkának az volt a célja, hogy felmérést készítsen a skót tájról és információt szolgáltatson egyéb esettanulmányokhoz, a fejlesztési terveken dolgozó személyeknek, a tájhasználati és országos stratégiákhoz. A program eredményeit felhasználták a tájkarakter típusokra vonatkozó országos digitális adattár létrehozásában, amely összekapcsolja az egyes típusokra vonatkozó kulcsjellemzők adathalmazát és a változások indítékait.

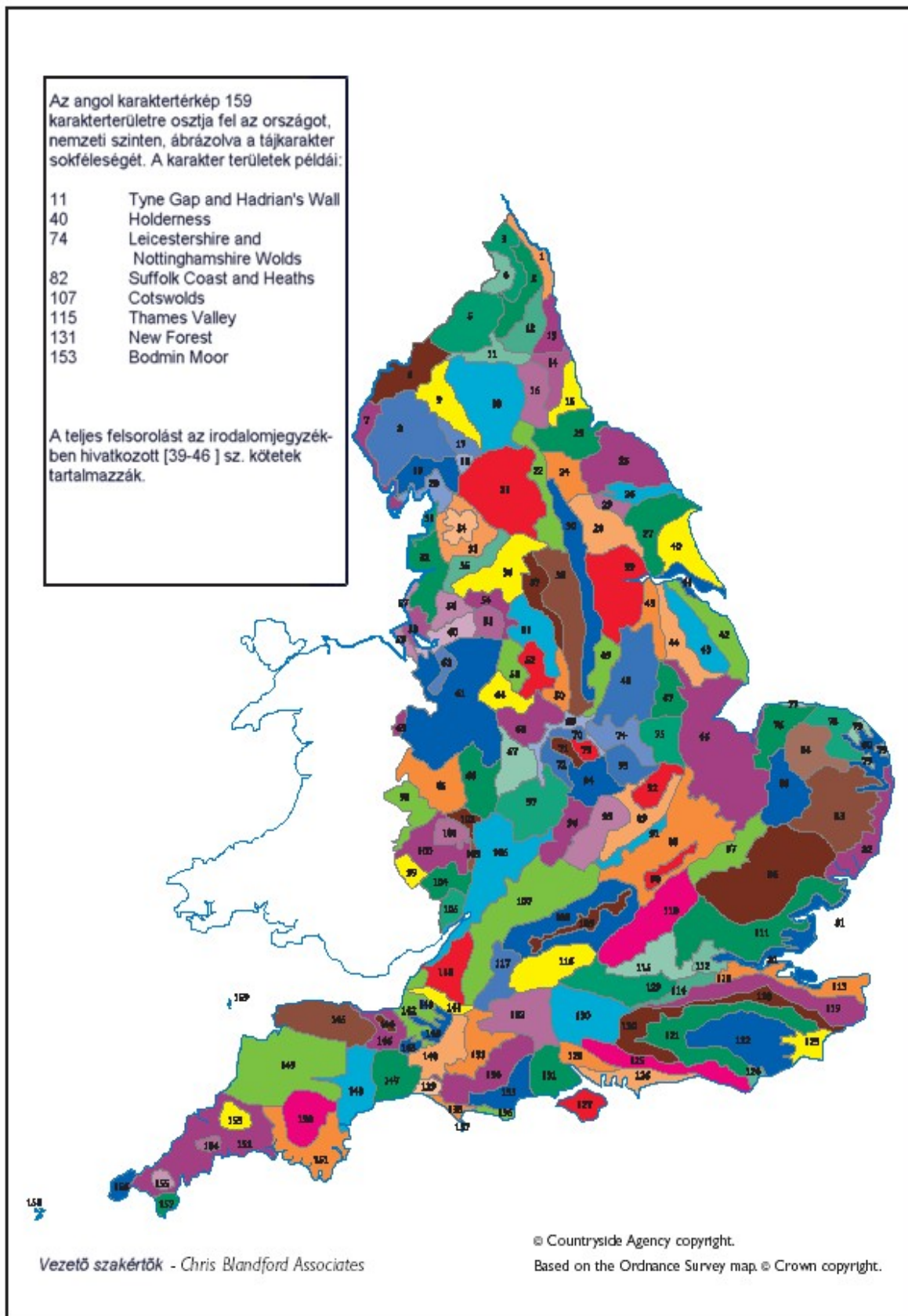
6.39 Skócia abban a szerencsés helyzetben van, hogy az egész országra vonatkozóan már rendelkezésre áll egy meglehetősen részletes felmérés és térinformatikai adatbázis, melyek együttesen a skót tájról gazdag információforrást jelentenek. Országos szinten a minisztériumok, az ügynökségek és egyéb szervezetek alkalmazhatják ezeket a magas szintű információkat, a Natural Heritage Futures- hálózatával együtt, a tájkaraktert befolyásoló tájhasználatról és fejlesztésekről történő döntések esetén.

6.40 Skóciában a helyi önkormányzatok értékes felmérési eredményekkel rendelkeznek a nemzeti program révén, melyeket számos alkalmazás során felhasználhatnak, különösen a tájjal kapcsolatos fejlesztések esetén. Ezen kívül, ezek az eredmények fontosak bizonyos területekre vonatkozó részletesebb elemzések kiindulási pontjaként is. Az SNH különösen támogatja ezen adatok használatát, tanácsokat és útmutatókat ad arra vonatkozóan, hogy az elemzéseket, hogyan kell használni és az új fejlesztéseket miként célszerű megvalósítani.

A karakter meghatározástól a döntések meghozataláig

6.41 Lehetséges, hogy a tájkarakter elemzés a karakter-meghatározás fázisában befejeződik. A tájtípusokat illetve karakter-területeket szemléltető térképek és a jellegzetességek összehasonlító bemutatása ebben az esetben a jelenlegi tájkarakternek egy viszonylag értékmentes, semleges összefoglalásaként jelenik meg. Ilyenkor ez segíthet a terület jellemzőinek pontosításában és a karaktervariációk értékelésében. Szerepet kaphat továbbá az elemzés az oktatásban, az információadásban és előrelépésben, segítheti továbbá, hogy az emberek megértsék és megbecsüljék azt a tájat, ahol élnek.

6.3 ábra: Anglia Karaktertérképe

6.5. tábla: Országos programok Angliában

1996-ban a korábbi Countryside Commission és az English Nature szervezete által, az English Heritage támogatásával készült el Anglia Karaktertérképe. A térkép együttesen tartalmazza az English Nature természeti területeit és a korábbi Countryside Commission által lehatárolt tájkarakter területeket és Anglia egész területére vonatkozóan országos szinten ábrázolja a különböző karakterű tájakat (6.3 ábra). A térkép egyúttal bemutatja a 159 tájkarakter terület jellemzőit, a karaktert meghatározó hatásokat, és minden egyes területen néhány fontos, a változásokat előidéző hatótényezőt. Nyolc, a tájakat leíró regionális kötetet 1998 decemberében adtak közre. Az országos szintű térkép és a leírások együttesen Angliában a tájkarakter elemzésben a területi hierarchiája legfelsőbb szintjét képezik, azonban országos szinten csak a tájkarakter területekkel foglalkozik és nem szól a típusokról. Az elemzés fő célja, hogy keretet adjon a területi hierarchia alacsonyabb szintén a részletesebb elemzésekhez. Ezért 2001-ben a Countryside Agency megalkotta a tájosztályozás tipológiáját, mely a lehatárolt tájkarakter területekhez illeszkedik.

Középszinten, több megye és néhány területi ügynökség is készített elemzéseket a részletesebb karaktermű változatok bemutatására 1: 50.000-es, vagy 1: 25.000-es léptékben és a korábbi Countryside Commission is adott ki elemzéseket Anglia valamennyi „Kiemelkedő Természeti Szépségű területéről” (Areas of Outstanding Natural Beauty, AONBs). Ezek szemléletmódja különböző, mivel azok a tájkarakter elemzés módszertani kialakulásának különböző időszakában, gyakran eltérő vázlat alapján, más-más szakemberek által készültek. Ennek ellenére, mindegyik elemzés elvégezte a tájkarakter típusok azonosítását, némelyikben a tájkarakter területek is lehatárolásra kerültek. Az elemzések közül több már az országos térkép kiadása előtt megjelent, így azokban még nem vehették figyelembe a nemzeti lehatárolást, többségük viszont felhasználja az országos tájkarakter területek rendszerét. A Countryside Agency szeretné elérni, hogy a jövőbeli tájkarakter elemzések a nemzeti hálózat figyelembevételével készüljenek el.

6.6. tábla: Országos kezdeményezések Skóciában

A Scottish Natural Heritage a tájkarakter elemzésről közérthető országos programot készített. Összesen 29 önálló regionális tanulmány készült a helyi hatóságok és egyéb szervezetek közreműködésével. Ezen elemzések révén Skócia tájairól számos adatot gyűjtöttek össze. A tanulmányok Skócia kistérségi/ járási területére kiterjednek, számos egyéb területet is érintenek, ideértve néhány város környéki speciális térséget és egyéb különleges területet, mint például a nemzeti parkká a 2002-ben nyilvánított „Loch Lomond” és a „The Trossachs” térségei.

Az egyedi tájkarakter elemzések többnyire 1: 50.000-es léptékben mutatják be a tájat, több mint 3600 tájkarakter területet azonosítanak, 366 tájkarakter típusba sorolva azokat. Ezután ezek a tájkarakter típusok a kulcsjellemzők alapvető hasonlósága alapján kerülnek csoportosításra. A kezdeti 366 helyi szintű tájtípusból először a csoportosítás révén 106 térségi szintű tájtípus jön létre, majd további csoportosítás után 52 regionális/nemzeti szintű tájtípust azonosítottak (6.4 ábra). Ez a területi hierarchia lehetővé teszi a tájkarakter vizsgálatát több különböző léptékben, a tágabb országostól, a regionális léptéktől és bizonyos esetben az alsó, helyi szintig.

Skóciában, a „Természeti örökség Jövője” c. program az országos karaktertérképhez egy összehasonlító, széleskörű stratégiai keretet nyújt. 21 terület került meghatározásra a biogeográfiai és tájkarakter információk alapján.

A jó gyakorlat fő pontjai

A tájak osztályozása

- A tájak osztályozása a karakter-meghatározás kulcsterülete, melynek során a tájak a felismerhető és konzisztens közös karakterek alapján sajátos területekre bonthatók, majd a hasonló karakterekkel rendelkező területek közös csoportba sorolhatók.
- A tájak osztályozása bármely léptékben elvégezhető, az osztályozás megköveteli a tájban megfigyelhető mintázatok azonosítását oly módon, hogy a természeti és emberi hatások tájkaraktert formáló szerepét figyelembe vesszük.
- Az osztályozás kivitelezése történhet térinformatikai és számítógépes osztályozási technikák alkalmazásával (nagy lépték esetén célszerű), illetve a térképfedvények manuális kezelésével, a szakemberek és helyi szereplők - különböző karakterű területek közötti határok elhelyezkedéséről alkotott- véleményeinek figyelembevételével. Az Ügynökségek szerint az alkalmazott módszerek bármelyikének alkalmazása során kulcsfontosságú, hogy azok következetesek és pontosak legyenek, frissíthető információkat szolgáltatassanak, és vegyék figyelembe a terepi felvételezés információit és a helyi szereplők észrevételeit.

Tájkarakter típusok és tájkarakter területek

- Mindennemű osztályozásnál egyértelműnek kell lennie, hogy a tájkarakter típusokat és/vagy tájkarakter területeket azonosítjuk-e. A tájkarakter típusok olyan általános típusok, melyek hasonló geológiai-, domborzati-, talajadottságokkal, vegetációborítással, tájhasználattal, település- és táblamintázattal rendelkeznek minden területen ahol megtalálhatók, míg a tájkarakter területek olyan egyedi földrajzi területek, amelyekben a tájkarakter típusok előfordulnak. Az ugyanazon típusba tartozó területek általános jellemzői megegyeznek, de egyedi, sajátos megkülönböztető jegyekkel is rendelkeznek
- **A tájkarakter típusoknak és területeknek elnevezést kell adni.** Az Ügynökségek a számok használata helyett inkább megkülönböztető elnevezések alkalmazását ajánlják, mivel azok sokkal kifejezőbbek az emberek számára és az adott hely érzékelésére is utalnak. A tájkarakter típusok általános elnevezésűek, gyakran a topográfiából és a tájhasználatból kerülnek meghatározásra, pl. alacsonyan fekvő glaciális hordalékdomboságok, míg a tájkarakter területeknek földrajzilag specifikus elnevezést kell adni, amely utalhat arra a tájtípusra is, amelyben az megtalálható pl. Northamptonshire felvidéki területek. Az elnevezésnél a helyi szereplőket is célszerű bevonni, mert részvételükkel az azonosítás és a helynevek használata jobban biztosítható.

Leíró bemutatás

- A tájról készülő leírásokban egyensúlyban kell lenni a tájalkotó elemekről szóló konkrét, tényszerű megállapításoknak, valamint a karakterre vonatkozó, emlékezetből származó megállapításoknak. Nevezetesen:
 - A megkülönböztető elnevezéseknél kerülni kell a szubjektív kifejezéseket, mint például a szép, kellemes, vonzó, degradált vagy hétköznapi jelzőket.
 - A megkülönböztető elnevezéseknek pontosnak kell lenniük, mint például a szórvány település, vagy hosszan elnyúló település.
 - A megkülönböztető elnevezéseknek következetesnek kell lenniük, és amennyiben szükséges definiálni kell, hogy pl. mit értünk kis vagy nagy méretű táblák alatt és ezt helyi, vagy országos összehasonlításban tesszük-e?
 - Amennyiben a táj megítélése, értékelése szükséges, abban az esetben életszerű leírást találhatunk több területen, pl. az irodalomban, a festészetben, a zenében. Ezen források megmutatják, hogyan érzékelték és értékelték a tájat az idők során.
- A leíró bemutatásokhoz csatolnunk kell egy különálló listát, amely összefoglalja minden egyes tájkarakter típusra és/ vagy területre vonatkozó kulcsjellemzőket. A kulcsjellemzők azok a karaktertényezők, melyek révén a különböző területek lehatárolhatók. Ezek ritkán egyedül álló tájalkotó elemek, de rövid megállapítások is, melyek a tájkarakter kulcsjellemzőit tartalmazzák. A leíró bemutatásoknak ezen túl tartalmaznia kell a tájat befolyásoló hatásokat is.